

VÁRAD

IRODALOM
MŰVÉSZET
TÁRSADALOM
TUDOMÁNY

2022

VÁRAD

2022/12.

IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI,
TUDOMÁNYOS FOLYÓIRAT

Nagyvárad, 2022. december • XXI. évfolyam 12. (213.) szám

Kiadja

a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár

Intézményfenntartó:

Bihar Megye Tanácsa

Szerkesztőség és kiadó:

Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, II. em. 7. ajtó

Telefon: 0259/431-257; 0771/269-647

Postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C

E-mail: biharmegye@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com

Internet: www.bibliobihor.ro; www.varad.ro;

<https://varadbiblioteca.blogspot.com>

Szerkesztőség:

Dénes László (főmunkatárs)

Fried Noémi Lujza

Máté Zsófia

Tóth Hajnal

Tördelőszerkesztő:

Darabont Éva

Lektor:

Megyesi Antónia

Készült

a nagyvárad Metropolis nyomdában

ISSN 1583-0616

Tartalom

SÜTŐ ÉVA <i>Halottak napja után</i>	3	PÁPAY ZOLTÁN <i>Villanások</i>	71
ÁRVAY ÁRPÁD <i>Versek</i>	5	FARKAS LÁSZLÓ <i>Új strandot Nagyváradnak!</i>	79
KOVÁCS R. ANDREA <i>Gidion Cutter & Fia</i>	24	MÁTÉ ZSÓFIA <i>Színes lapok Várad múltjából (Farkas László könyvének bemutatójáról)</i>	83
ANA BLANDIANA <i>Versek (Oláh János fordításában)</i>	37	LENCAR PÉTER <i>Izmos történet a női testépítés világáról. Szelíd filmkritika</i>	86
TÓTH ÁGNES <i>Sípocska</i>	47	TÓTH HAJNAL <i>Lépcsők a mennybe, avagy dalok és emlékenekarok</i>	88
SZENTGYÖRGYI LÁSZLÓ <i>A vállalkozó</i>	49	FRIED NOÉMI LUJZA <i>Minden a helyén a Körösvidéki Múzeumban</i>	92
TÓTH HAJNAL <i>Embermesék. Fotós vándorút kunyhóktól pásztortüzekig</i>	52	BARABÁS ZSUZSA <i>Démokritosz gondolata (Keresztretjvény)</i>	94
FRIED NOÉMI LUJZA <i>A művészet másik dimenzióba visz (Jakobovits Miklós kiállítása)</i>	56	<i>Lapszámunk szerzői</i>	96
TÓTH GÁBOR <i>Egy sokadik majdnem elfeledett bécsi klasszikus (Paul Wranitzky cseh zeneszerző)</i>	61		
FERENCZFI JÁNOS <i>Versek</i>	67	A lapszámot Kerekes István EFIAP/d3 fotóművész szociofotói illusztrálják.	

Halottak napja után

Ennyi gondozatlan, elhanyagolt sír soha nem volt még a Partiumban, illetve az Érmelléken, mint manapság. A temetőekben járva szomorúan szemléli az ember, hogy sok hantot úgy benőtt a dudva, az akác- vagy az orgonabokrok sarja, hogy a fejfák is alig észrevehetőek. Nem százéves sírok ezek, csak „gazdátlanok”. A közelebbi hozzátartozók bizonyára elhaltak, a harmadik nemzedék zöme pedig külföldön keresi a boldogulást. De a múlt századbeli halottkultusz is elporladt az évtizedek során, hiszen az elfásult, a hétköznapi nyomorúságában tengődő ember már csak a saját életét képes gyászolni. A felgyűlt gondokkal küszködve elmaradt a heti vagy havonkénti temetőlátogatás, sírhantápolás. A napi túlélés csapdájában vergődő egyén beszűkült kis zárt világába, amelyből már semmilyen esemény nem képes kimozdítani. Paradox módon minél nagyobb adatözön zúdul rá, annál szűkebb világba menekül, ily módon alakítva ki saját önvédelmi rendszerét.

Pedig egykoron a sírkertekről legendák szóltak. Az Érmelléken még a múlt század közepén is fénykorukat élték a temetőkről szóló történetek, hajmeresztő látomások, lidércfények, menyasszonyi ruhában eltemetett házajáró hajadonok, gonosz lélek kísértette teliholdas éjszakák mendemondái. Mindezek mindenszentek, illetve halottak napján elevenedtek meg leginkább. Ezeket a halálhoz fűződő hiedelmek határozták meg. Általános meggyőződés volt, hogy a lélek a halál

után egy ideig még a halott testének közelében tartózkodik, illetve az élők között bolyong, majd csak bizonyos idő után távozik a túlvilágra.

A kihűlt, merev testtől való félelem táplálta leginkább az élők által a saját megnyugtatósukra gyakorolt szertartások kialakulását. Erdély-szerre is akadtak hasonló szokások szép számmal, ezeket a halottas házak még az ötvenes-hatvanas évek végén is szigorúan betartották. Az Érmelléken a temetőket leginkább a homokdombok oldalában alakították ki. Még néhány évtizeddel ezelőtt is, amikor nem léteztek e tájon ravatalozók, azokhoz a házakhoz, ahol halott volt, a temető árkából szekérnyi sárgahomokot vittek haza. Ezt szét-szórták az udvaron és az utcafronton is – ezzel jelezve a szomorú eseményt. Ilyenkor megállították az órákat, letakarták a tükröket, a rokonsághoz tartozók pedig gyászszalagot kötöttek a karjukra, vagy annak egy darabkáját a felsőruhára tűzték. A halottat virasztáskor megérintették, hogy annak bolyongó lelke ne kísértse őket az elkövetkező napokban.

A múlt század közepéig a halottak igencsak „visszajártak” hozzátartozóikhoz, barátaikhoz elmondani, mi van „odaát”, és mit tegyenek az élők azért, hogy nyugalommal találhassanak. A hatvanas évek elején a jószágetetés után átballagtak egymáshoz a szomszédok. Szüret utáni időszak volt, a must már karcosodott a hordókban, lehetett belőle egy kis bátorságot meríteni. A portákon a gazda sokszor meg-

fordult a pincében, hiszen többször is meg kellett ízlelnie a férfiembernek a bort, hogy véleményt tudjon alkotni az istenadta nedű minőségéről. Így esett meg, hogy ilyenkor előkerültek a halottakhoz fűződő történetek is, amelyek a gyermeksereget az „ágy-fűbe”, a nagy tornyos ágy egyik belső zugába zavarták. E dermesztő mesék ellen ez szolgált a legbiztosabb menedékül. Sok szomszédnak volt tapasztalata a „visszajárók”-ról. De volt, akit a fiatalon elhunyt felesége kísértett a lesróholt petróleumlámpa fényénél, s olykor még a frissen fejt tejet is kiitta a sajtárból. Ezt a gazda annak tudta be, hogy éppen akkor csapta a szelet valami fehérnépnek, ugyanis özvegyen, asszonykéz nélkül mit ér a ház. Hát fejni sem igen járt ki egyedül a történetek után, még viharlámpával sem, hiába bőgött a Rózsi meg a Terka nevű tehene az istállóban.

Az özvegy minden november elsején a legszebb fehér krizantémokat vitte ki elhalt nejének a temetőbe. A hatalmas faragott komódok porcelánfogantyús fiókjaiban csipkés szemfedelek egy-egy darabkája emlékeztetett a felmenőkre, név szerint. Ilyen módon tartották illendőnek megőrizni emléküket. Ha a „nagyházban” halottak napjának előestéjén kigyulladt a tejüvegű láncos lámpa, kihúzták a márványlapú komód nagyfiókját, és számba véte-

tett valamennyi emléktárgy időrendben. A tornácok belső falán már ott lógtak a hatalmas papírkoszorúk, és többvödörnyi krizantém fanyar illata terjengett a konyhákban. Néha kétszer is fordultak a családtagok a temetőig és vissza. Majd otthon a „nagyházban” is meggyújtottak egy fehér gyertyát, s imádkoztak valamennyi lélek nyugalmaért. A bolyongókért is. Mert hátha igaz a fáma...

A kilencszázas évek öregjei legtöbbször azt is meghagyták végrendeletükben, milyen ruhában temessék el őket, hol legyen a végső nyughelyük, és mennyi ideig gyászolja őket a család. Amelyik közeli hozzátartozó ezt nem tartotta be, annak saját lelkiismeretével kellett számot vetnie. A régi nemzedékek éltes korú emberei mindig azt mondogatták: őket csak a drága anyaföld fedje, semmi több, mert hogyan fognak ők az Úrban felármadni, ha kövek közé betonozzák csontjaikat. És csak a drága jó „ákác fakereszt” vagy csónakfejfa jelezze fejük irányát, semmi több. Az emberek nem is tértek ki ilyen óhajok elől soha azon a vidéken. Mert a szeretteik lelki nyugalmánál semmi sem volt szentebb e földön. Talán csak a sajátjuk, ha olykor számot vetettek vele a „nagyház” belső zugában.

Sütő Éva

Árvay Árpád

Igazak, erősek idézése

*Szeretnék hinni az emberben újra.
Amint valamikor régen már hittem...
Hisz ember – hittel meg sok más jóságtól
Megverten, álomlátónak születtem.
Most mit kellene tennem?*

*Szeretném megérni azt a szent napot,
Mikor halálra fagy a harci lárma
S minden sebet betakaró köpenyét
A szeretet borítja a világra
S bámulnánk új csodákra.*

*Szeretném, ha testvérem lenne az ember
Újra, nem vérszomjas, dühödt toportyán.
Ölelésre simulna minden kéz össze,
Nem markolászna egymás torkán
S örülnénk egymás sorsán.*

*Ne legyen hazug, üres szó a béke.
A halál szoros övre kötve járjon!
Aki most nem tud tisztaszívű lenni,
Az útból szégyenülten félreálljon!
Sorsára csendben várjon!*

*Talmi hazugok, képmutatók helyett
Lépjenek elő az erős – igazok!
Hitvalló vértanúk bátor lelkével,
Kik szeretetben, becsületben nagyok!
Én is velük harcolok.*

Évszakok

*Újra meg újra
Lehajolok és virágot tépek,
Kankalint, ibolyát, százszorszépet.
Újra meg újra
Csokrokba kötöm szépen mindet,
Mikor a mező tavaszt hirdet.*

*Százszor meg százszor
Megcsodálom a tarka-szép rendet,
Amit a nyár köröttem teremtet.
Százszor meg százszor
Elindulok utakon, ösvényen,
Csalogató, hívó lidércfényen.*

*Mindig és mindig
Megdermeszt a zörgő, őszi avar,
Amit a szél ezer színbe kavár.
Mindig és mindig
Súlyosan, gondterheltebben lépek,
Sajnálom a búcsúzó fecskéket.*

*Télen a hóban
Újra meg újra gyermekké válok,
Hógolyózom, hóembert csinálok.
Télen a hóban
Százszor meg százszor kérdezem vágyva:
Mit hoz majd a tavasz a világra?*

Régi arc

*Elnézem régi arcomat,
Fényképen találkoztam vele.
Fiatal férfi arca volt...
De milyen más a tekintete!
Lágy s mégis acélos – kemény,
Harcra mindig kész, bízó, hívő.*

*Szeme taván pogány hittel
Az örök szépséget fürdető.*

*Ajka füttyös. Huncut mosoly
Húzódik meg puhán szögletén,
Szája szép szavaknak malma:
Dalos, csókos volt ez a legény...
Homloka sima, redőtlen,
De az orr fölött egy mély vonal
Függőleges árka jelzi:
Gazdája tudja jól, mit akar.*

*Hány év múlt el azóta már?
Húsz vagy harminc vagy talán ezer?
Közben világokat rombolt
S újat emelt helyén az ember.
Én voltam az a régi kép?
Vagy most vagyok, vagy leszek csak Én?
Lényem titka megoldatlan
Siklik a lét végtelen vizén.*

*Régi arcom: elmúlt barát,
Hihetetlen múltként integet,
S fejem megszürkült fürtjein
Cinkoskodva, megértőn nevet.
Tudja talán, mert ő már nincs –:
Csodák sincsenek a nap alatt,
Múlt és jelen, élet s halál
Futószalagon együtt szalad.*

Tenyérnyi föld

*Ha volna tenyérnyi földem,
A tíz körmömmel felásnám,
Ujjam begyével kapálnám.*

*Mosoly-magot vetnék bele:
Hadd nőjön dúsan, gazdagon
Öröm, kacagás, vigalom.*

*Hogy az élet vidám legyen,
Hogy eltűnjön a gyűlölet,
S új nap keljen a föld felett,*

*Boldog nevetést fakasztó.
Földecskémre sütné bőven,
Gazdag kalászt teremően.*

*A termést majd szerteszórnám
A szenvedő, kínzott földre:
Sok-sok mag nőjön belőle!*

*S változzék meg a föld arca:
Legyen tele szeretettel,
Bízó, vidám emberekkel!*

Emberi hála

*Utcára dobták...
Törött tagokkal feküdt a járda szélén,
Hancúrozó kölykök könnyű zsákmányaként,
Kik megalázták.*

*Tapostak rajta,
Lovagoltak és harsány harci riadót
üvöltöztek. Csepp hía, hogy nem kaptak
hajba felette.*

*Repesett a szívük:
Szabadon rúghatták, téphették, vághatták,
Ki maga volt a Szépség, Fényesség, Jóság
S az ő Örömük.*

*Már elfeledték,
A szeretet fényét, tiszta ragyogását,
Amit a komoly zöld fa jelentett nekik
Néhány napja még.*

*A járókelők
Közömbösen nézték a kölykös, vad csatát...
Siettek mind. Sajnálni senki nem ért rá
A szegény fenyőt.*

Elromlott a játék

*A kisfiú a homokban játszott
Előző este boldogan.
Várat épített, hatalmast, erőst,
Lőrésekkel a tornyokban.
Mély árkokkal szegélyezte körül
– Úgy látta ezt a képeken –,
S előre jót nevetett a holnap
Támadó ellenségeken...
De hogy hirtelen leszállt az este,
A munka abbamaradott.
A lobogót kitűzi majd reggel,
S bátran várja az ostromot!
Ámde éjjel – hisz szép, meleg nyár volt,
Sétára, bűnre csábító –
A parkban nem fogyott ki az esti
Hűvöst kereső sétáló.
És abban az elhagyott sarokban,
Hol a büszke homokvár állt,
Édes meghittén egymásba bújva
Egy szerelmespárocscsa járt.
Fiú meg lány – így szokott ez lenni –
Nem nézte, mi van körötte,
Vigyázatlanul a várra lépett,
S falait romba döntötte.
Lépésük kemény és zsarnoki volt,
– A fiatalság már ilyen –
Pedig légvárt építettek ők is
Önfeledten, szerelmesen...
Reggel éppen arra jártam, mikor
A fiú előrobogott.
Arcán hősi küzdelem reménye,
Kezében zászló lobogott.
Rémülten, bambán, eltorzult arccal
Torpant meg a romok fölött...
Hiába volt hát munka, vágy s öröm!
A mécses bizony eltörött,
Hangos jajszóval sírt a kisfiú.
De ki érti meg panaszát?
A parkban ilyenkor alig jártak,
S részvétlen hallgattak a fák...*

Én se mertem szólni neki semmit,
Pedig láttam a tragédiát.
Úgy gondoltam, megkönnyebbül tőle,
Ha most jól kisírja magát.
Szerettem volna vele zokogni
S temetni mindent könnyesen,
Életet, múltat, jelent és jövőt,
De könnyes mégsem lett szemem.
Úgy látszik, már sírni is restellek?
Pedig csodákra mért várnék?
Úgy jártam én is, mint a kisfiú:
Bizony elromlott a játék...

Séta közben

A körúton, a könyvesbolt táján,
Ahol találhatsz annyi csinos nőt,
Láttam viszont őt.
Szívem nagyot dobbanva remegett,
Szemem egyszerre kerekre tárgult,
Bámult és bámult...
Fejét még mindig magasan hordta,
De szép szeme már nem volt a régi,
Már nem ígéri
A nagyszerű, bomló csók-csatákat,
Bíborszín estéket, lila hajnalt:
Tüze rég elhalt.
Arcát táskák és redők árkolják,
A kozmetika nem segít rajta,
Mohón felfalta
Róla az idő a báj s csók-varázst...
Vajon szerelmet akarnak-e tőle?
Lágy-e még öle?
Karja puhán tud-e még fonódni?
Akad-e még vágyakozó férfi,
Ki csókját kéri?
Húsz év alatt – mióta ismerem –
A szépségéből csak ennyi maradjon:
Bús öregasszony?...
Hova lesz hát a csók, az ifjúság,

*Boldogság, vágy, öröm meg bánat?
Mind hova szállnak?
S miért vár ránk kapzsin, mohón a sír,
Irgalmatlan, utolsó állomás?
Szebb, jobb nincsen más?...
Lelkemben lázadás lángja lobbant,
Az ég felé nyújtottam ki karom:
(Ez forradalom!...)
Én megállítom útján a napot!...
Mozdulatomat látta egy gyerek,
És kinevetett.*

Fűrész

*Sír a fűrész, nyikorog,
A deszka vére csorog.
Beh furcsa fehér-sárga!
Jó lesz majd a kályhába!
Nyissz... nyissz... nyissz...*

*A deszka vére csorog,
Jól halad már a dolog.
Mi lesz belőle vajon?
Egyre csak találgatom.
Nyissz... nyissz... nyissz...*

*Tán menyegző-nyoszolya,
Friss mámorok otthona?
Melyre titkos kéjjel vár
Egy szerelmes, ifjú pár.
Nyissz... nyissz... nyissz...*

*Nem ágy!... Komor koporsó,
Ajándéknak utolsó.
Négy deszkából vert láda,
Emberélet az ára.
Nyissz... nyissz... nyissz...*

*Nagy dolog nem történik,
Csak valaki eltűnik...
Sír a fűrés, nyikorog,
A világ tovább forog.
Nyissz... nyissz... nyissz...*

Ajánlás

*Örökséged én már
Rég átadtam neked:
A nehéz, küzdelmes,
De büszke életet.
Ne tekintsd tehernek,
Hisz minden csak játék!
Fő a bölcs nyugalom,
A tiszta, jó szándék.
Játssz tehát jókedvvel,
Derűs-vígan mindig,
Hogy öröm s boldogság
Kísérjen a sírig.
Nekiünk nagyobb árat
Kell fizetnünk érte,
De tisztább örömet
Kapunk is cserébe.
Ha küzdeni kell, küzdj,
S vágj vidám arcot!
Boldog perc nincs ingyen,
Szeressed a harcot!...
Megcsillan előtted
A Kék Madár szárnya?
Siess és ne habozz,
Tedd a kezed rája!
Akarj boldog lenni!
Meglátod, sikerül,
S az élet vert ebként
Lábad elé terül.*

Így szép szeretni

*Testetlen szeretni téged,
Vágyak szárnyán repülni véled,
Lerázni a földi salakot,
Nem tettetni vagy más alakot
Sohase mutatni egymásnak,
Amint eddig tettük már száznak:
Ez a szép szerelem.*

*Egybeforrti, egymásé lenni,
Egymásban a szépet keresni,
Hinni úgy, hogy ne kételkedjünk,
Hazug szóra ne vetemedjünk,
Egymással kéz a kézben menni
S csendben nagyon, nagyon szeretni:
Ez a szép szerelem.*

*Sokszor szerettem úgyis csúful,
Magam csaltam könnyelműn, rútul.
Örökké szomjas férfi-ajkam
Csók-pöröly volt a kínzó harcban.
Most alázatosan megtérek,
Vezekelve szeretlek téged:
Ez a szép szerelem.*

*Testetlen, néma, szép szerelmünk,
Megbocsátó kínunk, gyötrelmünk
Olyan, mint a lassú elégs,
Vágy-sziklák közt örök örlődés.
S én mégis áhítattal nézlek,
Tőled soha semmit se kérek...
Mert így szép szeretni!*

Műtőasztalon

*Nyugodtan, bölcsen, mint békés halott,
Aki mindentől rendben búcsúzott
S a földön nincsen semmi gondja,
Ami figyelmét magára vonja,
Fejem búbjától le a sarkamig
Fehér kenderlepelbe burkoltan
Műtőasztalon vártam sorsomat:
Leszek-e látó, ki most vak voltam?*

*Köröttem halk beszéd, csendes léptek,
– Fülemig a zajok alig érnek –,
Fejemnél, oldalamnál orvosok,
– Magamban kétszázig olvasok –,
Arcomban izzón fényszóró búra
Fémtükre ezer gyertyalángot vet,
A nagy csendben nyúlósan feszültség
Leng, úszik a műtőasztal felett.*

*Szememben bizsergőn zsibbad az ín,
Hangtalan zsongít a novokain.
– Injekció volt belőle három –,
A teljes dermedést némán várom.
Ebből támadt fel újra az élet,
Ebből kapok majd új erőre én,
Ha a homályt szétvágja a bonckés,
S szemembe tör a diadalmas fény.*

*Most már a szemem héját mosdatják,
Az orvos mindjárt kezdi munkáját...
Szívem megremeg a lepel alatt:
Jöjjön hát a várt nagy pillanat,
Fusson verten a sötétség réme,
Mint prédától elriasztott csikasz!
Most segíts, Úr-Krisztus, nagy szenvedő,
Bajban kiáltott, keresett vigasz!*

És villan a penge,
Ultrahanggal zengve
Vág az elevenben.
Ahol a kés járja,
Pattan a szemhártya
S nyílik a seb árka...

Dolgozik a csipesz meg az olló,
Friss eleségben turkáló holló
Módján éles csőrrel vág, szedeget
Homályt árasztó, beteg szövetet.
Foszlik, bomlik a rokkant szemlencse
És mindegyre jobban tágul a tér...
Most még ovális... aztán kerekebb...
Alleluja! A szemem újra él!

Óh, mindenség ura,
Hogy fénylik a búra!
Látok, látok újra!
Rám arany ég borul
S kék napból odatúl
Ezüst fényeső hull...

Megnyílt előttem a végtelen űr,
Úszom benne fenséges egyedül...
Ezüst fényben kék-arany fellegek...
Az Isten lakhatik csak e felett!
Kiáltanék... Megbénul a hangom,
A csodavárás némulttá ígéz.
Talán itt se vagyok már, míg rajtam
Fürgén dolgozik az orvosi kéz...

Lelkemben recsegő, zúgó zajlás,
Jégpáncélján átfutó rianás:
Szenvedés, öröm, kínok emléke,
Sok harc, csalódás, oly kevés béke...
Véres szemem hangtalan kérdéssel
A felém hajló orvosra mered:
Szemem fényét kaptam-e csak vissza
Vagy vele együtt hitet s életet?

Jaj!...

*Vigyázzatok: a szeretet meghalt,
Azért üvöltenek a kutyák úgy éjjel.
Elhamvasztották, szétszórták porát,
Szél hordja a világon szerteséjjel.
Együtt halt vele az emberség is,
Mert szeretet nélkül emberség sincsen.
Virág helyett azóta csak gyom nő
Elvadult, üres emberi szívekben.
Jaj!... Jaj!...*

*Jaj!... Jaj!...
Kínok kínja,
Poklok pokla!
Hova visz az
Embertelen
Ember útja?
Az ős-vadon
Hallgatagon,
Konokon áll.
Káin-dorong
Nő a fákon,
Gyilkos kézre,
Halálra vár.
Jaj!... Jaj!...*

*Ne csodálkozz, hogy testvéred meglop,
Fiad vak dühében bunkót emel rád,
Barátod meg elad olcsó pénzen,
S gyermek megtagad testvért, anyát, apát!
Krematórium lett szívkamráinkból,
Vöröslő lánggal tüzel benne a vér.
Az öröm elhamvadt, szertefoszlott,
Csak a kapzsi vágy, a kaján bosszú él.
Jaj!...Jaj!...*

*Jaj!...Jaj!...
Zokogjanak
Hegyek, völgyek,
Sírjanak a
Fenyők, tölgyek!*

Vajon elég lesz-e a könny?
Vagy a közöny
Öl meg mindent?
Hallgassátok
A kutyákat:
Vonítják a
Szörnyű vádat!
Jaj!...Jaj!...

Megölel az Úr

Olyan mindegy, merre járok,
Tengeren vagy sima földön,
Ellenségek, barátok közt
Vagy egyedül hegyen, völgyön:
Vigyáz rám az Úr.

Az is mindegy, köszöntnek-e
Vagy rám ügyet nem is vetnek,
Szeretnek-e az emberek
Vagy tán oktalan gyűlölnek:
Velem van az Úr.

Mérhetnek rám csapásokat,
Sebbel lehet tele testem,
Ha gyötörnek, félig holtan,
Bajban, kínban földre estem:
Fölemel az Úr.

Arcán fájdalmas mosoly ül,
Szeme tele drága könnyel,
Ajka halkán áldást susog,
Magához von és megölel,
Megölel az Úr.

Valaki huszonegy éves

*Zsolt fiamnak
születésnap megemlékezésül...*

*Huszonegy év üli meg a vállad,
S ugyan ki szebb, ki boldogabb nálad?
Az én utamra avart hord az ősz
Te vagy az új, a friss-erős, a hős.
A te izmodon pattan szét a múlt
S ha minden, mi csúf most, semmibe hullt,
Te leszel a dicső, győztes, büszke.
Öt világrész mállott, pernyés üszke
Sem hamuzza be majd emelt fejed:
Élet jár és Jövő együtt veled...*

*Az annyiszor meggyalázott munka
Neked tiltón sohse állt utadba!
S mikor a hangos, profán új-nagyok,
– A sok senki ki vagyok-mi vagyok –
Dözs-lakomán ülnek győzelmi tort,
Te csak csendben várjad, várjad a sort.
Hogy kacagnak hajbókolók rajtad,
Sohse bántson, mert minden miattad
Van: a tavasz, a nyár, az ősz, a tél,
A nap és a hold, a csillag, a szél.*

*Dalolnak vagy zokognak a percek?
Ne bánd! Maradj mindig vidám herceg!
Országod pompás, sokszínű világ:
Az egyetlen, dacos-szent ifjúság.
Viharok közt is, zátonyok felett
Vakmerőn suhanjon át életed!
Ha zúzódik, törik is bordája,
Csak előre repüljön a gálya!
A világban szerte földrengés dúl,
Ki küzdő s erős– csak az boldogul.*

Ennyi az egész?

A legtisztább ember emlékére

*A pityangra rázörrent a szél,
Belerendült az ijedt virág,
Megrázta a durva fuvallás,
Letépte a fehér bóbitát.*

*Gyapja – ezer finom hópehely –
Jaj nélkül röppent a semmibe.
Szegény virág, szegény kis pityang!
Ki siratná?... Nincsen senkije...*

*A tölgy, mely közelében állott,
Meghökkentetten pillantott alá:
Hova szállt a fehér semmiség,
Mely eddig úgy bámult fel reá?*

*Volt valakim... Nagyon szerettem...
S nem volt több, csak pillanat műve,
Hogy némán, jajszó nélkül elment,
Egyből megtorpant tiszta szíve.*

*Igaz ember volt, legigazabb,
Része mégis halotti lepel.
Emberélet?... pityangok sorsa,
Ha a Nagy Úr könnyen rálehel.*

*Most is látom felnyílt tekintetét,
– Agyamba markoló, jeges kéz –,
Amint hideg-hökkenten kérdi:
Ennyi volt hát, ennyi az egész?*

ÁRVAY ÁRPÁD (1902, Szatmárnémeti – 1985, Bukarest) jogász, újságíró, szerkesztő, költő, tanulmány szerző, a kisebbségi magyar érdekek és értékek elkötelezett képviselője. Verseiért 1929-ben elnyeri a Szigligeti Irodalmi Társaság díját. Első verskötete a *Regösök útján* (1931). 1937-ben részt vett az erdélyi ifjúság Vásárhelyi Találkozóján, megalapítása óta tagja az Országos Magyar Pártnak, majd nyolc éven át Bihar megyei tagozatának főtitkára, a Magyar Országgyűlésben képviselő, országgyűlési jegyző (1940). Riportkönyve *Fény gyúlt a toronyban* (1942). Az *Estilap* főszerkesztője és tulajdonosa (1944-ig), a háború után tízévi börtönre ítéli a román hatalom, 1949 máju-

sában szabadul az Ocnele Mari-i (Vâlcea megye) börtönből. Bukarestbe költözik családjával. A '60-as évektől újra ír (*Előre, Művelődés, A Hét, Korunk, Brassói Lapok, Magazinul Istoric*); megjelenik első ifjúsági regénye, a *Jumbó nem felejt* (1970). Rendhagyó életutakat követ az *Elődök példája* (1973; Gelu Păteanu fordításában: *Pilda precursorilor*) kötetében; *Szélsodorta falevél c. munkája* (1973, 1983; Constantin Olariu fordításában: *Pictorul pelegrin*) Szathmáry Pap Károlyról szól, róla dokumentumfilmet is szerkesztett (1981, Román Televízió magyar adása). Több irodalmi, kulturális témájú írása hangzott el a kolozsvári, bukaresti, marosvásárhelyi rádió magyar adásában.

Kovács R. Andrea

Gidion Cutter & Fia

– Amélia kedves, az ujjacskái valami elképesztően hatnak a fejbőrömrre.

– Köszönöm, asszonyom!

– Mondja csak, drágám, hol és kitől tanulta a szakmát?

– Az édesanyámtól, ő meg a nagyanyámtól, otthon.

– Á, értem. A tehetsége nyilvánvalóan családi örökség.

– Így is lehet mondani, asszonyom.

– Tudja, kedvesem, mindig sokra becsültem azokat, akik ismerik a gyökereiket, tisztában vannak a felmenőik múltjával és hovatartozásával. Valahogy tartást ad az embernek, ha tudja, hogy honnan származik. De ezt nyilván nem kell magyaráznom épp önnek.

– Igen, asszonyom. Mindazonáltal megjegyezném, hogy a saját árnyékát senki sem lépheti át.

– Ezen mit ért pontosan, drágám?

– Az örökség egyben elkötelezettséget is jelent. Bármit teszünk vagy mondunk, mindig szem előtt kell tartanunk családjunk tisztaságát, hírnevének megőrzését, és ezt a törekvést kell oltanunk leendő leszármazottaink lelkébe is.

– Hát persze, kedvesem. De azért tegye a szívére a kezét, és mondja meg nekem, de őszintén, nem jobb érzés úgy gondolni a felmenőire, hogy pontosan tudja, hogy kik ők és miket cselekedtek, mint ha csak dagerrotípiái volnának róluk a kandalló fölött a szalonban?

– Igen, asszonyom, ugyanakkor családjunkban a hagyományaink őrzése és

átadása nem pusztán egy ünnepélyesebb hangulatú ötórás tea, hanem élő rítus, ami már kisgyermekkorunktól fogva átszövi minden egyes napunkat. És ha igazán őszinte akarok lenni, ez a fajta tudatosság kifejezetten terhes örökség, és köztünk szólva néha szerfelett nyomasztó is egyben. Mint említettem nemrég, asszonyom, a saját árnyékát senki sem lépheti át.

– Még mindig nem értem, hogy mit akar ezzel mondani, Amélia.

– Akkor fáradjon a búra alá, és amíg beáll a daver, elmesélek egy történetet. Meglátja, hogy mire végzek önnel, nem lesznek kétségei afelől, hogy van örökség, amely egyben átok is.

– Ez igazán pazar ötlet, drága Amélia! Mit gondol, az én kis Buffym ülhet addig az ölemben?

– Természetesen, asszonyom.

– Gyere, édes kicsi kincsem, Buffykám, gyere ide anyucihoz! Jól van, drágám, így, igen, gömbölyödj csak az ölemben. Adj egy pusztit anyunak! Jól van, kicsim! Amélia, édesem, egy kis huzatot érzek a derekamon, legyen olyan jó, hogy becsukja az ablakot.

– Csukva van az ablak, asszonyom, de ha gondolja, elhúzom a függönyt. Képzeld, a múlt héten Heddy Armitage-nél sikerült szert tennem egy vég zöld bársonyra. Valami csodálatosan kellemes a tapintása, ugyanakkor kissé nehézkes és darabos az esése, épp ezért inkább drapériának való, mint estélyi ruhának. Még aznap beszeget-

tem, raffoltattam Heddy egyik varró-nőjével. Tudja ön, hogy milyen ügyes kezű lányai vannak a Heddynek? A kis Emilynek semmi percbe nem került a szegés, raffolás, és amikor hazaértem, a jó Mr. Kosminskivel azonnal felrakattam a függönyt.

– Ááá, igen, igen, a jó Mr. Kosminski. Igazán jó partinak számított, amíg maga el nem csavarta a fejét, drágám. Higgye el nekem, Amélia, ha azt mondom, hogy fél London leányálmait döntötte romba azzal, hogy hozzáment Aaronhoz. Rendkívül jó kiállítású férfi ahhoz képest, hogy csak egy lengyel bevándorló, de hát a maga családja is a kontinensről származik, nemde? Honnan is érkezett a családja, kedvesem?

– Magyarországról.

– Ó, igen. Az egzotikus Transylvania!

– Nem, asszonyom. Magyarországról. Erdély, vagy ahogy itt, Angliában mondják, Transylvania, csupán egy szelete a hazámnak. Gyönyörű szelete természetesen, de azért nem azonosítanám az egész magyar honnal.

– Jaj, kedvesem, nem akartam megbántani. Tudom, hogy maguk, magyarok mennyire büszkéek a származásukra. Mondja, hogy nem haragszik rám!

– Nem haragszom, drága Lydia. Ugye, szólíthatom Lydiának?

– Természetesen, édesem. Már jó egy éve ön bodorítja a hajamat, s azt hiszem, köztünk nincs helye semmiféle titoknak, félreértésnek. Tudja, mindig úgy gondoltam, hogy frizőrnek lenni igazi bizalmi állás, ráadásul ön és a családja, mondhatni, hivatásként űzi ezt a foglalkozást, s ez rendkívül tiszteletre méltó dolog. Ha nem tartanék attól, hogy a társaság és persze Lady Ashburton meg a hölgyek

a Háborús Árvákért Egyletben megszólhatnak érte, azt is megengedném, hogy pertuba kerüljünk, de nyilván megérti, hogy egy asszonynak az én társadalmi háttérrel ez roppant illetlen engedmény volna egy egyszerű polgári származású emberrel szemben még akkor is, ha olyan feddhetetlen és tisztességes személyről is van szó, mint ön, kedvesem.

– Megérttem, asszonyom. Most pedig, ha megengedi, elkezdem a műveletet. Megeshet, hogy kicsit fájni fog, de ahogy jó anyám mondta mindig, a szépségért meg kell szenvedni.

– Ne csináljon ebből gondot, Amélia, kedves, húzza csak ide azt az ördögi masinériát, és vágjunk bele. Meg kell mondanom, az a párizsi fickó, az a hogyishívják, no, ej, de rövid az eszem... ja, igen, Francois Marcel. Na, szerintem egy igazi zseni a maguk szakmájában, hogy ezt a tartós hullám dolgot csak úgy kitalálta. Tényleg igaz, hogy a kurtizánoknak ingyen készítette el a frizurát?

– Igen, asszonyom.

– Micsoda erkölcstelen ötlet, mindazonáltal roppant leleményes is egyben. Erről jut eszembe, hallotta, hogy megint találtak egy halott prostituáltat? Tudom, hogy nekem meg sem szabadna hallani az ilyesmit, de hát itt magunk között vagyunk, nemde?

– Igen, asszonyom. Cathy Eddowes volt az. Szörnyű, ami azzal a szegény lánnyal történt.

– Magának kereste a bajt. Egy nőnek semmi keresnivalója az utcán egyedül, de hát tudjuk, hogy miféle nőszemély volt. Auúúú!

– Elnézését kérem, Mrs. Chesterfield.

– Egy kicsit finomabban, kedvesem, kitépi azt a maradék pár szál hajamat is.

– Igenis, asszonyom.
– No, hol is tartottam, ja, igen, az a rosszleletű nőszemély. Hát, kérem, nem titok, hogy mivel kereste a kenyerét. Isten büntetéseként gondolok arra, ami vele és a fajtájával történik mostanság. Imádkozom a jóistenhez, hogy a Scotland Yard mihamarabb fényt derítsen a gyilkos kilétére, de be kell vallanom, örülök, hogy valaki végre megtisztítja London utcáit a szeméttől. Tűrhetetlen, hogy... auúúú!

– Elnézést, asszonyom, már nincs sok hátra. Muszáj jó szorosan csavarni, hiszen az elektródák illesztéseinek tökéletesen kell rögzülniük a villanyos gépezethez.

– Értem én, értem, csak hát, tudja, nem igazán szeretek arra gondolni, hogy mi történik a hajam másik végén. Ez a villanyosság nagyszerű találmány, bár kissé istentelen, nem gondolja?

– Pusztá fizika, asszonyom.

– Azt meg maga miből gondolja? Ugyan mit érthet egy nő a tudományokhoz? Maradjon köztünk, Amélia, drága, de ha tehetném, egyszerűen megtiltanám, hogy egy nő magas iskolákat végezzen. Semmi keresnivalónk a férfiak világában. Nem is tudom, hogy egyáltalán hogyan juthat eszébe bárkinek is, hogy egy asszonnak a háztartásvezetésnél több tudásra lehet szüksége. Meg aztán két szülés között maga sem szívesen görnyedne vaskos lexikonok fölött, nemde, kedvesem?

– Azt hiszem, Lady Lovelace erősen kifogásolná az ön álláspontját, Mrs. Chesterfield.

– Óladysége pusztán szórakozásból játszadozik a matematikával. A kertészem... öhm... bizalmas viszonyban van a lady egyik szobalányával, és a kislánytól tudjuk, hogy Ada a minap este

fésülködés közben maga vallott úgy, hogy szerfelett fejfájdító a matematikai tudományokkal való viaskodás. Meg aztán egy asszony sosem csinálhat karriert a tudományban, nemde? Az egész pusztán egy időigényes hobbi, amitől ráadásul még migrént is kap a kedves Lady Lovelace. De hát, mint tudjuk, az alma nem esik messze a fájától. Lord Byron kétségkívül zseniális költő, mégis úgy hiszem, hogy Ada sajnos az apja polgárpukkasztó hajlamait örökölte csupán, a tehetségét nem.

– Én inkább úgy hiszem, hogy Lady Lovelace tehetsége a költészet helyett a matematikában nyilvánul meg.

– Tehetség? Egy nőnek nem tehetségre van szüksége, hanem szilárd erkölcsökre és makulátlan neveltetésre. Persze az sem árt, ha tisztában van az alapvető tánc lépésekkel, de végeredményben nem kell ismerni a francia négyest ahhoz, hogy jól menjünk férjhez.

– Természetesen kötnek minket társadalmunk szabályai, de szerencsére vannak kivételek. Mint például signora Agnesi.

– Az meg kicsoda?

– Maria Gaetana Agnesi a bolonai egyetem matematikai és filozófia tanszékének kinevezett professzora volt 1750-ben. Magától XIV. Benedek pápától kapta a megbízást. Signora Agnesi egyebek között görögül és latinul is tudott, könyvet írt az integrálszámításról és a differenciálszámításról, és nem mellesleg első beszéde, melyet az egyetemen kilencéves korában latin nyelven tartott, a nők tanuláshoz való jogát hivatott védelmezni.

– Még hogy a pápa nevezte ki? Micsoda bizarr ötlet! Öszentségének, és remélem, hogy isten megbocsátja

a szavaimat, bizonyára a fejébe szállhatott a misebor, hogy ilyen esztelen cselekedetre ragadtatta magát. Amélia drága, lehet, hogy a jó Mr. Kosminskit levette a lábáról az ilyen furcsa és érthetetlen beszéddel, hogy integrizé meg differenciátor, de kérem, hogy a jelenlétemben tartózkodjon az ilyesmitől. Egészen belefájdul a fejem, pedig aztán nem vagyok az a fajta. Mellesleg pedig az olaszok mindig is rendkívül bohó népség voltak. Kétség sem férhet hozzá, hogy egy nőnek Isten rendelkezése szerint való helyét kell betöltenie. Gyereket szülni, családot és embert vezetni a sírig, és pont.

– A gyermekszülés nyilvánvaló képessége egy nőnek, mely azonban pusztán biológiai adottság, nem pedig életcél. Úgy gondolom, hogy egy leánygyermek szellemének pallérozása ugyanúgy kötelessége egy apának, mint egy anyának a háztartási ismeretekeken felül bevezetni a leányát az asszonyi ismeretekbe is. Akkor talán kevesebb dolguk lenne az East End-i angyalcsináló bábáknak.

– Micsoda felháborító badarságokat beszél, kedvesem. Elképesztő, hogy milyen gondolatok bujkálnak abban a csinos kis fürtös fejecskéjében. Őszintén remélem, hogy az eladósorban lévő leányoknak nem tömi a fejét ilyesmi beszéddel. Maga még roppant fiatal, drága Amélia, de meglátja, amint elpotyogtat néhány gyerkőcöt, az ilyen illetlen gondolatok, mint tanulás és tudomány, hamarosan kiröppennek majd a buk-sijából. Nem is beszélve arról, hogy tisztességes asszony nem foglalkozik ilyesmivel.

– Tehát úgy gondolja, hogy honfiktársam, Hugonnai Vilma grófnő, vagy

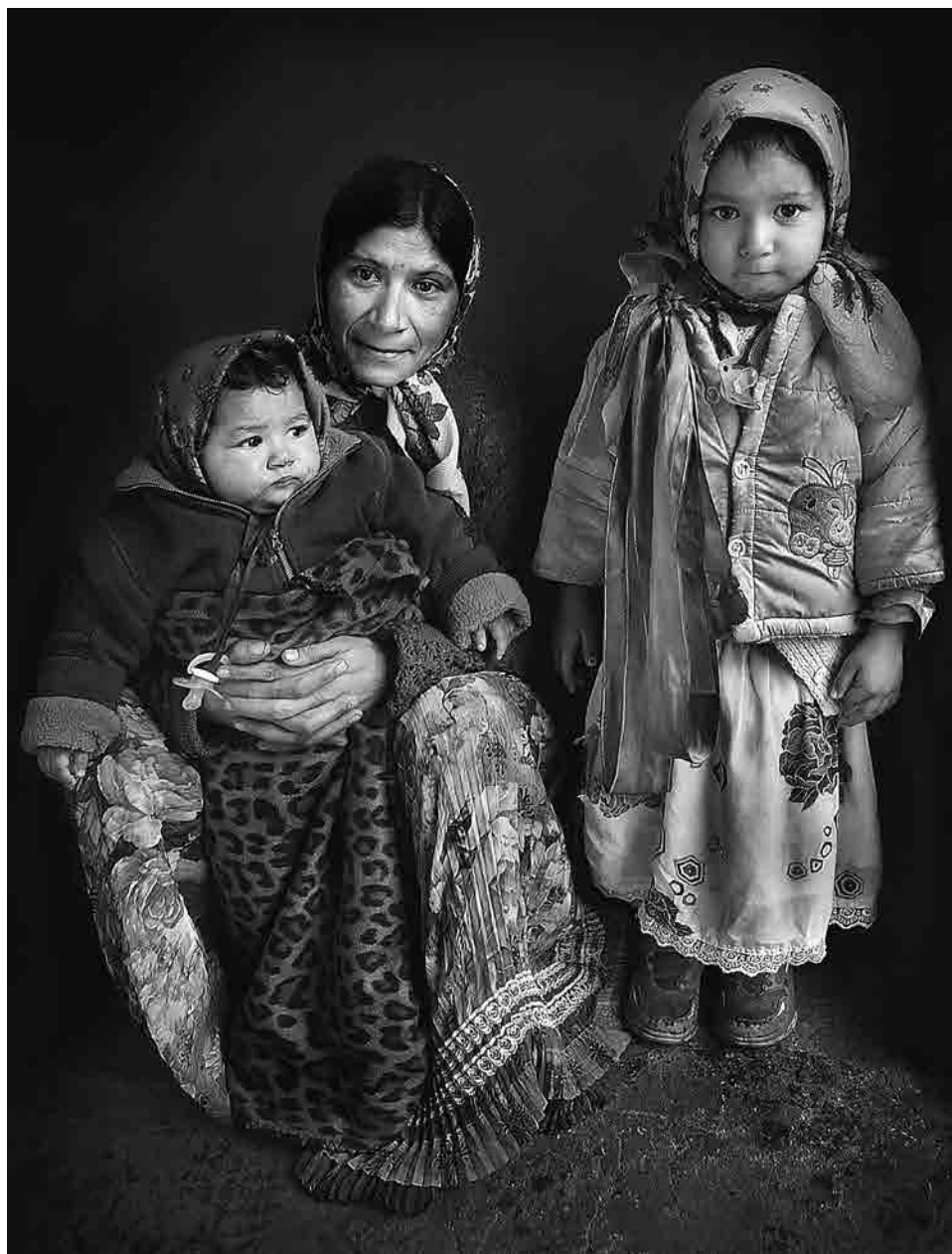
mondjuk, Elizabeth Blackwell doktor-nők tisztességtelenek?

– Nézze, aranyom. A maga retyerutyájáról vajmi keveset tudok, mindazonáltal meg kell jegyeznem, hogy egy arisztokrata hölgynek lehetne több esze annál, mint hogy emberhentesnek megy. Nem pusztán skandalum, de már-már perverzió. Blackwell asszonyról meg csak annyit, hogy egyszerűen elhagyta a hazáját csak azért, hogy orvosi diplomát szerezhessen. A tény, hogy azok a söpredékek ott New Yorkban meg is adták neki, ékes bizonyítéka annak, hogy az Egyesült Államokban egyszerűen nincsenek tisztában az alapvető erkölcsi szabályokkal, és hírből sem ismerik az illetant! Micsoda dolog az, kérem, hogy egy nő közvetlenül érintkezésbe kerüljön egy férfi pucér testével? Én negyven éve élek az urammal, és Mr. Chesterfieldet ez idő alatt egyszer sem láttam ruha nélkül, pedig aztán igencsak nagytermészetű ember az én drága Pierce-em. Kész istencsapása egy olyan gyenge egészségű asszonynak, mint én, de hát tűröm, amit az Úr rám mért. Ha dömöcköléssel van is kikövezve az utam a mennyországba, hát háton fekve jutok oda, de odajutok, ha a fene fenét zabál is!

– De Mrs. Chesterfield!

– Jaj, aranyom, szörnyűségeket beszélék már magam is! Hát látja, hogy kihozott a sodromból? Hogy szavam ne feledjem, Blackwell asszony ráadásul vadidegen férfiak testét tapogatja naphosszat. Véleményem szerint az az asszony, aki orvosnak áll, legalább olyan erkölcstelen teremtés, mint a Cathy Eddowes!

– Értem, asszonyom. Mindazonáltal meg kell jegyeznem, hogy ön egy

szempillantás alatt igen erős áramütés következtében szenderülne jobblétre, és az egész város szeme láttára szállítának el innen az elszenesedett hulláját, ha nem volnának alapos és pontos ismereteim a villanyos gépezetek működésének elméletéről.

– Ugyan már, micsoda képtelen ötlet! Magának igen furcsa a humora, drágám. Tudom ám, hogy csak viccel. Ott van az a huncut kis gödröcske az arcán. Látom, már mosolyog is. Mondja, hogy csak viccelt!

– Csak vicceltem.

– Hát persze, drágám.

– Elnézését kérem, asszonyom, nem akartam felzaklatni.

– Nem történt semmi, kedvesem. Majd csak kinövi az ilyen felforgató eszmék iránti lelkesedését, elvégre tisztességes asszony. No, de most már kezdje azt a történetet, mert megesz a kíváncsiság.

– Még egypár csavaró hátravan, egy pillanatnyi türelmet kérek. Ha megengedi, a kis Buffyt kieresztem a hátsó kertbe. Úgy tapasztaltam, hogy a dauergép működése közben a kutyák kényelmetlenül érzik magukat. Lehet, hogy a megnövekedett feszültséget érzik. Mr. Kosminski szerint a villanyos gépezetek egy számunkra alig hallható, magas frekvenciájú hangot adnak ki működés közben, és azt a kutyusok nem szeretik.

– Jól van, jól van. Eressze csak. Pá, édesem, anyuci nemsokára megy utánad. Jaj, a kis bohó! Hát nem egy aranyos állat? Mondtam az én Pierce-emnek, hogy a drága Buffy aranyat ér. Kitűnő vérvonalú jószág. Köztünk maradjon, de Lady Ashburton családfája sehol nincs az én Buffyméhoz képest. Persze ezt ne említse, kérem,

Cicelynek, ígérje meg, hogy köztünk marad!

– Ez csak természetes, asszonyom. Ami a fodrászatban elhangzik, az onnan nem kerül ki.

– Na, azért a Mitzi Stein Hajszaalonja nem erről híres.

– Drága jó Mrs. Chesterfield, családom mottója: diszkréció mindennek felett.

– Ó, igen. Olyan ritkán találni megbízható cselédet manapság. Auúúú...

– Cselédet mondott, asszonyom?

– Harmadszor húzza meg a hajamat, Amélia, ez már-már inzultus!

– Mint említettem korábban, nagyon-nagyon szorosan kell tekernem. Cselédet mondott az előbb, asszonyom?

– Jaj, drágám, csak nem bántódott meg? Olyan kis csacsi lány még maga, Amélia! Higgye el nekem, hogy nem sértésnek szántam, csupán általánosságban fogalmaztam. Ön és a családja nyilván mesterei a szakmájuknak, de nem titok, hogy Mitzi Stein csak amolyan cselédféle. Tudja, annál a lompos ügyvédnél szolgált az Atherton Streeten. Jaj, mondja már, no! Tudja, az, aki olyan vastagon megszédte magát a háborúban.

– Penningtone vagy Barryman?

– Barryman. Na, annak aztán jól jött a pöffeszkedő korzikai. Tudta, hogy a Boney nem is francia volt?

– Igen. A család Toscanából származott el.

– No, kérem, annál a semmirekellő, törpe szélhámosnál, illetve hát a feleségénél volt szobalány Mitzi. Már-mint nem a Mária Lujzánál, hanem a Barrymanné asszonynál. Járt hozzá egy igazi francia frizőrnő, Madame Chatigneux, aki a szárnyai alá vette a

kis Mitzit. Engedte, hogy a sütővasat izzítsa, meg ilyesmi. Aztán történt az a botrány a Barryman fiatalúr körül, ami után Mitzinek mennie kellett. Az ifjú Barryman nem sokkal ezután lovasbalesetben meggyomorodott. A szerencsétlen. Pedig nagyon jó partinak számított annak idején. Hát így történt, hogy Mitzi beállt a madame mellé kiségitőnek, aztán, mivel örököse nem volt a szerencsétlen asszonynak, ráhagyta mindenét Mitzire. Jól járt a kis osztrák nőcske, meg kell hagyni, egész ügyesen keverte a lapokat.

– És miből gondolja, hogy nem a Barryman uracska... hogy nem ő volt az indiszkrécio... ööö... kezdeményezője?

– Ugyan már, drágám, ne legyen naiv! Mitzi túl magasra kívánczozott, ahonnan aztán alaposan lepottyant, és megütötte a fenekét elég rendesen. Vagy tizenöt évig mit sem hallottunk felőle, állítólag a kontinensre távozott, aztán megint feltűnt Londonban. Pizkosul kikupálódva, mint valami úrinő. De mi a Társaságban tudjuk, hogy csak egy cseléd.

– A Mitzi végül csak megcsinálta a maga szerencséjét. Saját üzlete van, és bejáratos a legbefolyásosabb családokhoz.

– No de akkor is csak egy frizőrő!

– Én is az vagyok, asszonyom.

– De magának van családfája, kérem. De Mitzi? Mitzi honnan jött? Senki sem tudja. Senki sem tud semmi biztosat. Csupa gyanús pletyka van a származása körül, egy állítólagos balkezről való kisnemesi retyerutyáról is szó esett akkoriban, de hát messziről jött ember azt mond, amit akar.

– Egyedül, a maga erejéből tartja el önmagát, sőt már a harmadik üzletét nyitja meg a jövő héten.

– Mert a vérében van a kufárkodás, ha érti, mire gondolok. Negyven év telt el a Barryman-botrány óta, de nincs se férje, se gyereke, akire hagyhatná az üzletét! Önző egy asszony, én mondom. Az a szerencséje, hogy olyan veszettül ügyes és fürge ujjai vannak. Majdnem, mint magának, Amélia kedvesem. De persze önnek nyilván több esze lesz, mint Mitzinek, és idejében gondoskodik majd arról, hogy...

– Készen vagyunk, asszonyom. Kérem, itt van ez a gumiszőnyeg, erre tegye a lábát. Egy pillanat, segíték, így, köszönöm. Nahát, hogy milyen pazar munkát végzett a cipésze. Ezek a gombok! Elefántcsont, ugye?

– Igen, tudja, a Haymarketen van egy igazán jó mesterember...

– Azt sajnos nem engedhetem meg magamnak, de a Saffron Hillen is találni egészen jó minőségű holmikat.

– Értem, drágám. Nyugodjon meg, nekem van ugyan szemem hozzá, és látom, hogy mások által levetett holmiban jár, de...

– Minden bizonnyal. Most ennyhe bizsergést fog érezni a fejbőrén és az ujjvégződésein.

– Nem fog fájni?

– Nem. Nem fog fájni.

– Biztos?

– Drága Mrs. Chesterfield, ez a villanyos masinéria pontosan azt teszi, amit tennie kell. Se többet, se kevesebbet.

– Tudja, drágám, már az ammóniaszagot is nehéz volt megszoknom, mintha...

– Mintha állott, vizeletes alsóneműk levét csurgatnám a hajára. Igen, erről már mások is panaszkodtak, de a dauervíz szaga már csak ilyen.

– Igen, de azért ez most mégiscsak más. Ez a masina...

– Nézze, Lydia! Tegnap lemondtam az összes mai előjegyzésemet, hogy az ön haját megcsináljam. Korán hajnalban keltem, átvizsgáltam a gépezetet, ellenőriztem a szigeteléseket. Az elmúlt másfél-két órában mostam és vágtam a haját, dauervízzel kezeltem, egyenként betekergettem a hajtincseit, rögzítettem az elektródákhoz, és most egyetlen hajszálynnyira vagyok attól, hogy bekapcsoljam a gépet. Most még eldöntheti, hogy elsőként Londonban ön próbálja ki a villanyos dauergépet, vagy hagyjuk a csudába az egészet. Lekapom magáról az elektródákat, adok egy kendőt, és hazamehet a drága Pierce-hez így, ahogy van. Ön dönt.

– Ejnye, hogy begorombult, kedvesem!

– Nézze, Lydia, igazán megértheti, hogy mekkora csalódás ez most nekem. Én bíztam önben. Ön bátor asszony és egyben igazi hölgy. A saját lábamra akarok állni, nem élhetek örökké a családom nyakán. Az ön segítségével a sikeres teszt után megnyílnának előttem a társasági szalonok ajtai. Ön könnyen változtathatja a véleményét, önnek ott van Mr. Chesterfield, akinek neve és pozíciója megvédi önt. De nekem megrendelésekre van szükségem. Nem engedhetek meg magamnak egy elfecsérelt délutánt. Különösen most, hogy Mr. Kosminski újból szerencsét próbál az orvosi egyetemen.

– Látom már felindultsága okát, kedvesem, és ezúttal elnézem önnek, de jegyezze meg alaposan, főként ha általam kívánja megerősíteni a reputációját, hogy ilyen hangnemet nem engedhet meg magának soha többé.

– Elnézést kérek, asszonyom.

– Jól van, no. Fátylat rá, Amélia. Indítsa be azt a masinériát, aztán kezd-

jen már bele a családtörténetébe, mert megesz a kíváncsiság.

– Máris.

– Tényleg bizsereg! Milyen csodálatosan furcsa érzés. Mintha ezernyi apró ujjacska masszírozná a fejemet.

– Még jobb is lesz.

– Meséljen hát, drágám! Mondja el nekem, mitől is olyan terhes az ön öröksége!

– A nagyapámmal, Gidion Cutterrel kezdődött az egész. Tudniillik meg-nősült.

– Megnősült?

– Igen. Asszonyt vitt a házhoz, tudja.

– Az értem, persze, de ez miért baj?

– Hát először nem volt baj. Aztán egyre furcsábban kezdett viselkedni az asszonyka. A nagymamám.

– Azaz?

– Egy dobozba gyűjtötte össze nagyapám haját. Ami kihullott, meg azt is, amit levágott. Mások fejről. Meg a saját haját is.

– Ez tényleg furcsa. Kiderült, hogy miért tett ilyet?

– Természetesen, de nem akarok ennyire előreszaladni. A nagyanyám körmöt is gyűjtött.

– Körmöt? Úgy érti, levesnek valót?

– Nem. Emberi körmöt. Meg fogat.

– Ez merőben... ööö... bizarr, drága gyermekem.

– Az. Egy nap a nagyapámat in flagranti érte a mamám Mrs. Schalgowatzal a fodrászszület raktárában. Mindig is gyanús volt az az asszony. Valahogy olyan fésületlen volt, ha érti, hogy mire gondolok. Slampos, nagyhangú és ápolatlan. Nem tudom, hogy mit látott benne a nagyapám. És iszonyúan rossz túrós buktát sütött. Mármost Mrs. Schalgowatz. Ehetetlen volt, de tényleg.

– Sikamlós egy történet, kedvesem.
– Várjon türelemmel, lesz ez még cifrább. Ahogy mifelénk mondják, lett is cirkusz, de rögtön. A nagyanyám egészen addig a napig csendes, magának való asszonyka volt, legalábbis a családi fáma így regéli el a történetet. Aznap azonban annyira kikelt magából, hogy csak úgy repkedtek a teáscsészék. Akkor tört el a dédanyám porcelánkészletéből a cukortartó.

– És a nagyapja mit tett?

– Megcsapta. Illetve hát elmondása szerint csak meglegyintette, de azért eleredt a mamám orra vére. Semmiség persze, de a nagyanyám egyszeriben megszélidült újra. A nagyapám igen erélyes ember volt, keményen fogta az üzletét, a családját, és a feleségével sem bánt különül.

– Helyesen cselekedett. A Biblia is azt írja, hogy az engedetlen asszonyt meg kell vesszőzni.

– Szerintem annak idején egészen másfajta vesszőt használtak, mint a mi időnkben. Ha érti, mire gondolok...

– Vessző? Milyen más vesszőre is gondolhatna bárki?

– Hát amolyan másfélére, asszonyom. Amitől megszélidül az asszonynépség.

– Ej, Amélia, maga milyen huncut nőszemély! No de folytassa, kérem, folytassa.

– Tehát Gidion nagyapó megcsapta a nagyanyámat.

– Hogy hívták a kedves mamát?

– Úgy, mint az édesanyámat és engem. Améliának. De a papa csak Mitzinek szólította.

– Mitzinek?!

– Igen.

– Jóságos istenem... csak... csak nem?

– Csak de. Ne lepődjön meg ennyire, drága Lydia! Maga is elismerte, hogy milyen ügyes, fürge ujjai vannak Mitzi Steinnek. Tudja, családi örökség. Csukja be a száját, Lydia, nagyon bután fest így. Hogy szavam visszakanyarítsam a történethez, az ominózus pofon utáni reggelen a nagyapámat mintha kicserélték volna. Halk szavú lett, szinte zárkózott. És a haja...

– Mi történt a hajával?

– Hóféhér lett. Mind egy szálíg hófehér. A gyönyörű, hollófekete haja odalett.

– Szentséges Szűz Mária! Hát mi történt a szerencsétlen emberrel?

– Tudja, a nagyanyám nem véletlenül gyűjtötte össze az emberi haját. Hitt abban, hogy ha megszerzi valakinek a haját, fogát vagy körmét, azáltal akaraterővel bírhat az illető felett.

– Szűz Mária, Szent József, ez boszorkányság!

– Mindig csodáltam a tájékozottságát és megfigyelőkéességét, Lydia. Pontosan az. Boszorkányság, mágia, okkultizmus. Aztán képzelje csak, minő tragédia történt! Mrs. Schalgowatz pár nap múlva megfulladt. Egy éjszakai torkoskodás közben félrenyelt egy falat túrós buktát. A kamrájában találta meg a házvezetőnője. Egészen el volt kékülve az arca.

– Szerencsétlen asszony!

– Aztán egy nap megtaláltam a babát is.

– Miféle babát?

– Egy viaszbabát. Egy fiókban, a kaptuk között. Tudja, a nagyanyámnak gyönyörű, derékig erő, gesztenyebarna haja volt. Vastag, erős szálú, hullámos. Mint az enyém. Mindig roppant furmányosan hordta a kontyát, de egyszer sem láttam, hogy hajtút használt

volna. Mintha a frizurája magától maradt volna a helyén. Szentül hittem, hogy valami tündérvarázslat tartja a helyén a tincseit. Azon a rengeteg hajon úgy álltak a hetyke kis kalapok, hát még az elegánsabbak, gyönyörű tüllel díszítettek, hogy bármelyik úri dáma megirigyelhette volna. A szél azonban nem volt jó barátságban a nagyanyám kalapjaival. Szerintem az én nagyanyám volt az egyetlen hölgy a környéken, akinek száznál is több kalaptúje akadt.

– Nem értem. Hogy jön a kalaptú a nagyapjához?

– Ahogy azt az imént mondtam, egy nap a nagymamám gardróbjában játszottam, és a kalaptúk között megtaláltam a babát. Épp olyan volt, mint Gidion nagyapó. Snájdig, széles vállú, tetterős ember benyomását keltette, pedig csak egy baba volt. A nyaka körül pár szál hollófekete hajszállal. Itt-ott elszórva tűnyomokat is találtam a szíve körül. Mondtam már, hogy a nagyapámnak rendetlenkedett a szíve?

– És aztán?

– Játszottam vele.

– Játszott? Mivel játszott?

– A babával. Megsétáltattam az ablakpárkányon, párszor le is ejtettem. Az egyik lába megrepedt...

– Szentséges atyaúristen!

– Persze én megijedtem, és gyorsan vissza akartam tenni a bábút a kalaptúk közé, de annyira remegett a kezem, hogy beleejtettem a fiókba, és...

– Amélia, maga elhatározta, hogy a frászt hozza rám?

– Lydia kedves, ön volt kíváncsi a családi örökségemre.

– Pusztán okkult rémtörténetekkel zaklatja a lelkemet.

– A nagyapám másnap elhalálozott. Az orvos szerint szívrohamban, de én meg voltam győződve róla, hogy az a kalaptú ölte meg, ami átszúrta a mellkasát. Mármint a babáét.

– Ej, hallgasson már el!

– Már nem kíváncsi? Pedig a java még csak most jön!

– Egészen megrémít, Amélia.

– A temetés után a nagyanyám bejött hozzám a gyerekszobába. Sosem volt köztünk afféle szívélyes nagymama-unoka kapcsolat. Én csak egy cserfes, szeleburdi kislány voltam, aki ha csak tehetett, rossz fát tett a tűzre. Ő pedig a családi vállalkozás vezetője.

– Nem a nagyapja?

– A nagyapám alapította a céget Gidion Cutter & Fia néven.

– Sosem hallottam róla.

– A nagyapám, bár éveken át reménykedett, sosem született fia. Csak az anyám. Amikor a nagyapám visszahúzódott önmagába, a nagyanyám vette át a családi vállalkozás vezetését. Így született az első Mitzi Stein Hajszalón. Apám tehetséges grafikus volt, pazar szép plakátokat festett, édesanyám pedig úgy értett az emberi hajhoz, ahogy még előtte senki a családban. Még Mitzi mama sem. Szép pár voltak. Édesapám a földet is imádta, ahova anyám lépett. De hol is tartottam...

– A Mitzi... izé... a nagyanyja bement önhöz a gyerekszobába.

– Igen. Leült az ágyam szélére, és csak nézett rám a nagy, sötét szemével. Tudtam, hogy tudja. Hogy én öltem meg a nagyapát.

– Mondta?

– Nem, nem mondta. Csak nézett. Aztán elmosolyodott, megsimogatta a hajamat, egy apró babát tett a párnámra, majd távozott.

– Egy babát?
– Igen. Egy viaszbabát. Szakasztott a másom volt. A nyakán lazán lógott pár szál haj, de egyébiránt sértetlen volt.

– A baba?

– Igen. Akkor úgy éreztem, mint ha minden bánat és fájdalom kiszállt volna a testemből. Könnyűnek és boldognak éreztem magam. Meséltem, hogy kislánykoromban asztmám volt? Képzelse, az orvosok szerint egészen csodálatos gyógyulás volt az enyém.

– Amélia, drága Amélia, szépen kérem, hogy fejezze be! Én nem bírom tovább hallgatni ezt a szörnyűséget.

– Kedves, édes Lydiám, nem mondták még önnek, hogy aki kíváncsi, az hamar megöregszik?

– De hát micsoda egy szörnyeteg nőszemély a maga nagymamája? Hogy volt képes ilyesmikre? Egy életen át kínoztta azt a szerencsétlen férjét!

– Megütötte!

– Tessék?

– Gidion nagyapó. Megütötte a nagymamám!

– És a másik baba? Nem mondhatja, hogy van értelmes magyarázat arra, hogy valaki egy gyermeket büntessen ilyen borzalmas módon?

– Igen csintalan kislány voltam. Néha levertem ezt-azt. Említettem már a dédikém porcelán teáskészletét, ugye? Hát igen. Kár volt érte. Virgoncságért nem kellett a szomszédba mennem. Meg elszakítottam a legszebb ruháimat. Tudja, szerettem fára mászni, mint a kisfiúk. Egyszer le is estem, és a lábam eltörött. Két helyen. Aztán asztmás lettem, és többet nem mászhattam fára.

– Édes Jézusom! Milyen családból származik maga?

– Ön mondta, kedves Lydia, hogy szerencsések azok az emberek, akik ismerik a gyökereiket.

– Most azonnal szedje le rólam a... az elektro... izé... a kösöntyűit! Végeztünk, én ezt nem hallgatom tovább!

– Sajnos nem engedhetem el.

– Tessék?

– Még nem végeztünk. Idő kell a dauergépnek. Ha most félbehagyjuk az eljárást, úgy fog kinézni, mint Lady Ashburton terrierje egy Hyde parkban töltött nap után. Lucskosan és loboncosan. Én pedig egy életre elfeledhetem a társasági hölgyek támogatását.

– Maga komolyan azt hiszi, hogy ezek után bármelyik barátnémnak beajánlom magát? Nem érdekelnek a kifogásai! Szedje le! Állítsa meg ezt az ördögi szerkezetet! Most azonnal!

– Értem. Egy pillanatot kérek.

– Most meg hova megy?

– Drágám! Drágám, feljönnél egy pillanatra?

– Mit csinál? Most mondja meg, hogy mi a jó fészkes fenét csinál?

– Ejnye, Mrs. Chesterfield drága, hát illik így beszélnie egy úri hölgynek?

– Jaj, de jó, hogy jön Mr. Kosminski! A felesége... sajnálom, hogy pont tőlem kell megtudnia, de... Mr. Kosminski, az ön felesége megőrült!

– Jól van, Lydia? Olyan zaklatottnak tűnik. És mintha... Amélia, édes kincsem, mintha égett szőr szaga volna a jó Lydiának.

– A hajam! Istenem, a hajam! Mit tett velem, maga átkozott boszorkány!

– A szépségért meg kell szenvedni, mint említettem volt.

– Aaron! Most azonnal parancsolja meg a feleségének, hogy szedje le rólam a masinériáját!

– Sajnos nem tehetem, asszonyom. Tudja, meg van kötve a kezem. Efektíve is.

– Ezt nem értem... Aaron, józan maga egyáltalán?

– Kincsem, mutasd meg neki!

– Aaron! Maga meg mit kotorászik a zsebében? Mi... mi... mi az?

– Mrs. Chesterfield, engedje meg, hogy bemutassam Mr. Aaron Kosminskit.

– De hát... de hát ez... ez... ez egy baba. Hát ilyet! Hát, hát...

– Ne hápogjon már, az úristenit neki, mert én mondom, megkopasztom, mint egy vén tyúkot, aztán felteszem föni levesnek!

– De Amélia!

– Aaron! Édesem, légy olyan jó, hogy megszabadítasz ettől a hárpától! Egy éve hallgatom, de azt hiszem, hogy most lett végleg elegendő a sápirozásából.

– Természetesen, kedvesem. A kívánságod számomra parancs.

– Tudom, drágám. Lydia, őszintén sajnálom, de fel kell bontanom az egyezségünket. Ön mégsem az a hölgy, aki megnyitja előttem a szalonok ajtaját.

– De Amélia! Könyörgöm! Aaron!

– Nyugodjon meg, Lydia! Csak egy kicsit fog fájni. Ha jól viselkedik, bőkezűen bánok majd a kloroformmal.

– Aaron? Mi történik velem? Mozog a szék! Szűz Máriám, süllyedek! Segítsen már valaki! Buffy! Kuttyuskám!

– Kapaszkodjon a karfába, Lydia, most székestül lesiklik szépen a pincébe. Drágám, Mrs. Chesterfield egyre jobban bűzlik!

– Nagyon felidegesített. Ha hallottad volna, hogyan beszélt Mitzi mamáról!

Azt hiszem, megpörköltém. Már mint Lydiát. Undorító szaga van, nem?

– De. Az. Legközelebb finomabban bánj az áramerősség-szabályozóval.

– Jól van, persze, csak tüntesd már el.

– Aaron! Amélia! Könyörgöm... esküszöm mindenre, ami szent, kérem... én nem mondom el senkinek...

– Érdekes, hogy az emberek mennyire egyformák, nem gondolod, Aaron? Amint perzselődni kezd a hajuk, rögtön lemállik róluk minden gőg és máz. Nyáladzanak, könyörögnek, nyöszörögnek. Szánalmasak.

– Nem értek egyet. Cathy Eddowesba sokkal több büszkeség szorult, mint a méltóságos asszonyba.

– Mondasz valamit, édesem. Az a lány elég keményen állta a sarat. Csak akkor kezdett sikítózni, amikor meg ejtetted az első bemetszést a köldöke felett. Erről jut eszembe, köszönöm az élményt, drágám, roppant tanulságos volt a viviszekció.

– Csak tanulságos? Megbántasz, Amélia.

– Jaj, te bohó, te! Elismerem, volt benne valami... izgató is. Mit gondolsz, ha végeztünk Lydiával, esetleg... megvesszőzhetnél...

– Tudod, hogy mindig igyekszem a kedvedre tenni. De most siess, kedvesem. Zárj be gyorsan, addig én előkészítem Ölydiaságát a műtéthez.

– És mi legyen a kutyával?

– Okos, engedelmes jószágoknak tűnik...

– Csak nem? Komolyan? Megtartatom?

– Egye fene, megtarthatod.

– Olyan jó vagy hozzám, Aaron!

– Egy ilyen asszony mellett lehetek más?!

Ana Blandiana

Emlékszel még? (Îți mai aduci aminte?)

*Emlékszel-e még a keserű,
Szilánkok borította partra,
Amin
Mezítláb nem léphettünk,
S a képre,
Amint a tengert nézed
S mondod: figyelek rád?
Emlékszel-e még a
Valami láthatatlan,
Halaknak szentelt templom harangzúgásában
Kergén forgó
Szeszélyes sirályokra?
Emlékszel-e:
Távolodtál futva
A tenger fele,
Kiáltva, kell a távolság,
Lássalak vele,
Mint csillagokra?
Havak
S madarak
Örvénye kihunyt
A vízben.
Szinte boldog-kétségbeesetten
Néztem
Lányomod a tengeren,
S a tenger
Szemhéjként csukódott
A szemre, miben vártalak.*

Tükrök

(Oglinzi)

*Mily nehéz fölfedezni,
Más könnyen ötletel.
Egyetlen holt király,
Régens ezer s ezer.*

*Egyetlen hold képmását
Ezer tóra bízom.
Szomjazom önmagamra,
De csak tükröt iszom.*

*Ezernyi sikoltott szó
Értelmet vesztve s rendet.
Szomjazom az álmra,
Álmodnám már a csendet.*

Szerelemről

(De dragoste)

*Ne hagyj magamra, ülj ide mellém
S hogy ne eszméljen, úgy szorítsd fejem,
Ha rémálomba térve élesül
Tompá álmom, mire ítéltetem.*

*Tartsd kezeid közt halántékomat,
Mint óvsz kiborulástól ónkupát,
Ajkad ajkamra téve lélegezd be
Kilélegzett sikolyom szavát.*

*Hogy ne hallhassák zokogásomat,
Mit körvonal-testem magára ölt,
Ölelj, hogy el ne sodorhasson e
Rettegész hullám, mi mindent betölt,*

*Mi szor mindent és nem marad hátra
Csak omladék és idézőjelek,
A nap s minden más csillag kialszik
Sorvadón gubbasztva. Mind beteg...*

Ballada ***(Baladă)***

*Nincs más Kőműves Kelemenném, Annám,
Magam építem be,
De ki mondhatja, elég,
Mikor a fal nem magától omlik,
Hanem rémálmaim között
Céltalan előrenyomuló
Bulldózer-hóborttól lezúzva.
És újra építek,
Mintha csak egy hullámot,
Másnap újra,
Harmadnap újra,
Negyednap újra
Egy, a parton omlásra ítélt
Folyékony templomot;
És újra építek,
Óh, mész
És téglá
És, óh, te ártatlan
Teremtmény,
Mint alantas álmok
Tartópillére:
Nincs más Kőműves Kelemenném, Annám,
És önmagamnak is
Egyre ritkábban vagyonok.*

Csukott szem

(Ochiul închis)

*Pillanatra sem merem lecsukni szemem,
Rettegve,
Nehogy szemhéjam összezúzza a világot,
Ne halljam fogak közt mogyoróként
Szétmorzsolódó roppanását.
Mennyi időt lophatok még az álomtól?
Meddig tarthatom még életben?
Kétségbeesve szemlélem
És kutyául sajnálom
E védtelen világot,
Mi csukódó szememben vész el.*

Feltétel

(Condiție)

*Olyan
Vagyok, mint
Homokóra homokja,
Mi
Csak hulltában
Lehet
Idő.*

Fohász

(Rugă)

*Segíts sírnom és imádkoznom,
Nézni eltűnő egyszarvú-sorsom,
E szarvba csavart csillaghomlokút,
Mi felé fordul minden álomút.*

*Segíts sírnom és adj elég erőt
Bírni kapzsi szemekben körém nőtt,
Nyomorult dicséret-megvetésetek;
Jól sírni s imádkozni taníts meg.*

*Segíts sírnom és illesse átok
Bal szememnek engedő világot,
Sírnom segíts s elfogadni vágyott,
Jobb szemembe rejtező világot;*

*Segíts sírnom s elviselni e helyt,
Az ikonosztázt, mit holt szemed rejt,
S mit már soha senki meg nem érthet,
A lezárult szemed-zúzta édent.*

Világvége

(Sfârșitul lumii)

*Ha jönne világvége örök éje,
Semmi sem hasonlíthatna jobban,
Mint láncfűvirág gömbpihéje
Magot vetve ha szélbe robban.*

*A még élő világ szűnve, omolva
Sokszorozná magát, sokat:
A késlekedő világvége sorba
Odáz el más világokat.*

*A jelenbe felnövő múlt fájhat,
S a jövő, mi a helyébe lépjen,
Mint szegény régens holt királynak.*

*Ha már szeretett, tűnhet minden szépen,
Lassan, meggondoltan lejárhat
Páros halfarok-úszó csillagképen.*

Két kereszt (Două cruci)

*Te az én keresztem voltál.
Magas, vékony,
Képes arra, hogy
Feszíts fára fát.
Én a te gyerekes
Kereszted
Tükrön át.
Egyazon mozdulat
Ölelést mutat,
S felfeszülés
A vőnek és
Menyasszonynak,
Hagyd, folyjék kétszer az idő
Este felől, hajnal felől,
Egyiket és a mászt
Hasonlatossá tegyen
S komoran takarjon, mint szárny,
Virágokkal –
Köztük nézzük a látomást:
Magasba rajzolt két kereszt legyen;
Az egyik csak árny.*

Akarósdí

(De-a voința)

*Mit kérhetnék tőled,
Ha úgyis tudod,
Mit kérhetnék tőled?
Mit óhajthatnék,
Ha úgyis te döntöd el
Mit óhajthatok?
Létezem, mert
Akarod, hogy legyek –
Akarósdí játék,
Miben akarod, akarjak.*

*Engedj picit, aludj,
Feledj el néhány percre,
Hogy kigondolhassak valamit,
Mit te még nem
Gondoltál ki!
Hagyj békén,
Békén, mit nem te teremtetél.*

*Nem fáraszt a mindent előre tudás?
Ím, most verset írok,
Mit te már rég
Kívülről tudsz.*

Anélkül, hogy tudnák

(Fără să știe)

*Nyilván nem hasonlítok
Ezek közül egyetlen szófonóra sem,
Ki öltözetet, karriert kötöget,
Dicsfényt, hiúságot,
Pedig köztük járok,
S ők szavaim holmi pulóvernek nézik,*

„Milyen szépen öltözöl!” – mondják,
„Jól áll neked ez a vers”,
De nem tudják,
Verseim nem öltözékem,
De csontvázam,
Fájdalmasan kivont
S húsomra kívül épített páncél,
– Teknősöktől tanult –
Kik ilymód túlélnek
Hosszú s boldogtalan
Évszázadokat.

Sejtelem (*Bănuiala*)

Szabad-e az a virág,
Kinek pontosan előírták,
Mikor kell nyílnia,
Mikor hervadhat el,
Az illatot,
Mit árasztania kell,
S a színt, mit fel kell lobbantania?
Ő azt mondja, igen.
A szirmok is mondják egyenként,
S a porzók, s a virágpór-szemek,
S a levelek, s a szár vékony,
Törékeny tornya. Igen.
De akkor mi a szabadság? – kérdezem
A megsejtett választól kissé zavartan.
Micsoda kérdés! – csodálkozik
A szirmaival pislantó angyal.

Oláh József fordításai

Tóth Ágnes

Sípocska

Kaptafa bebicegett az előszobába, és titokzatos vigyort küldött felém főkabajusza alól.

– Hoztam ám valamit, csuda ajándékot – szűrte bagó marta fogai közt a szavakat. – A gyerekek örülni fognak. Nem akármilyen macska ez – bökött a hóna alatt mocorgó csomagra. – Űri macska! Az öreg hölgyé volt, akit a tegnap temettek. Tudja, onnan a sárga házból. Nem hagyhattam magára az árvát. Születése óta az öreglány nevelte. Soha ki nem engedte. Úgy vigyázott rá, akár egy szűzlányra – azzal kihalászott a dohos rongyból egy ördögszínű kandúrt.

– Rendben van – mondtam, pedig éreztem, hogy semmi sincs rendben. A díszhalakkal, a papagájjal és az aranyhörcsöggel éppen elég bajom volt, míg túl nem adtunk rajtuk. A hatodik emeletre pedig nem való macska.

Egy snapszra valót nyomtam az öreg markába és kikísértem. A férjem vidéken volt, a gyermekek táborban. Így hát ketten voltunk. Én és Belfegor. Úgy ám. S hogy milyen igazat mondtott a vén suszter, az csak a következő napokban derült ki. Nem akármilyen macska volt ez!

Soha nem foglalkoztam behatóbban a macska lélek- és élettanával. Annyit tudtam, mint a legtöbb laikus ember: ellensége az eb. Egeret fog. Hízeleg, dorombol, karmol. „Cicc”-cel hívjuk, „sicc”-cel zavarjuk. És persze nyávog. Ha a farkára lépünk, akkor még jobban.

Ez a dög viszont érthetetlenül viselkedett, és átfogalmazta a macskákról alkotott véleményemet. Nem reagált a ciccre, mint ahogy a siccre sem. És soha nem nyávogott. Még akkor sem, amikor a farkára léptem vagy elhúztam a nótáját a feldöntött padlóváza miatt. Ha bekapcsoltam a rádiót vagy a televíziót, olyan lett a farka, mint az üvegmosó. Rémülten bújt a fotel alá, és úgy meresztette rám a szemét, mint a sarki jelzőlámpa szabad jelzéskor. A legváratlanabb pillanatokban beleharapott a lábujjamba vagy felugrott a hátamra, míg rá nem jöttem, hogy csak akkor teszi, ha becsenget valaki, vagy ha nagyon éhes...

Néhány nap alatt kikészített. Egyfolytában ideges voltam, ő pedig szomorú pófával gubbasztott. Elhatároztam, hogy takarítás után leviszem Kaptafához, s megkérem, adja másnak a dögöt. Majd kap egy felest cserébe.

Kinyitottam az ablakot. Fürdettem egy kicsit az arcomat a fényben. A sarki jegenyék úgy hajladoztak, ahogy a szél füttyült. Éreztem, hogy egyetlen fegyverem, az optimizmusom, ma nem fog csütörtököt mondani.

Ide látszott a sárga ház, ami ott töpörödött az iskola mellett. Eszembe ötlött az öreg hölgy, akivel csupán egyetlen alkalommal találkoztam. Botra támaszkodva, mégis egyenes, szinte gögös tartással araszolt el melletttem valami különös mosollyal az

ajkán. Mintha látna valamit, amit én nem láthatok.

– Dilis szegény – gondoltam akkor, aztán elfelejtettem. – Dilis, dilis, akár csak a macskája!

Hátranéztem a vállam fölött. Belfegor ott szunyókált a fotelben. Először éreztem iránta szeretetet. Pár kedves szót intéztem hozzá, ami láthatóan zavarta. Kinyitotta a szemét, és idegesen meredt rám. Elfordultam és befogtam a számát.

Törölgettem a port. Rendezgettem a könyveket. A verebek csiripelése összekeveredett a gyerekek ricsajával. A nap megcsillant Belfegor bársonyos szőrén. Hirtelen sípszó hallatszott, aztán már nem tudok visszaemlékezni arra, hogy mi történt tulajdonképpen. Belfegor felkapta a fejét. Meg mernék esküdni,

hogy leírhatatlan öröm ült a pofáján, és egy másodperc töredéke alatt kivetette magát az ablakon.

A szívverésem elakadt. A lélegze-tem szintén. Nem bírtam moccan- ni sem. Vad dolgok cikáztak át az agyamon. Megbolondult bánatában. Utált, és öngyilkos lett miattam. Az ablakfába kapaszkodtam, és lenéztem. Mozdulatlanul feküdt az aszfalton.

Alig leltem rá a papucsomra. Az ajtóhoz rohantam, és szinte nekivá- gódtam Kaptafának. Kissé bizony- talanul állt. Szájából egy ezüstözött fémrudacs-kát vett ki, felém nyújtotta, és így szólt:

– Elfelejtettem odaadni a sípoc- s-kát... Tudja, a megboldogult süket- néma volt. Mindig ezzel hívta a macs- káját.

Szentgyörgyi László

A vállalkozó

Parmezán úr vállalkozó, vagy legalábbis annak tartja magát. A vállalkozókra jellemző tulajdonságok – találékonyság, ötletesség, a kínálkozó lehetőségek felismerése, a célok konok követése – azonban idegenek tőle, s ha nyomokban meg is volna benne valamelyik, akkor igencsak eltorzult, a nevetségesség határát súroló formában... Fukarsága viszont mesébe illő. Nem is a Lermontov-művet, hanem az örök Molière egyik komédiáját, A fősvényt juttathatja eszünkbe.

Tagadhatatlan: a fősvény kórképe jellemzőbb rá, mint bármi más. A haszonlesés, a vagyonféltés, a gyanakvás, a szorongás és főleg mindezek elmaradhatatlan következménye, az elmagányosodás a karakter legfőbb jellemzői. A mindenáron való meggazdagodás vágya vezérli minden léptét, de ez csak visszataszító garaszkodásban, olcsó ravaszkodásban, önmaga sajnáltatásában merül ki. Élete minden napja a pénz körül forog, érte mindenre képes. Az ilyen alakra mondja a népi bölcsesség, hogy kitolná a kecskét is a hegyre egy garasért.

Parmezán úr kimondhatatlanul hiú ember, emellett meglehetősen büszke neveltetésére: minden alkalmat megragad, hogy görögkatolikus papként szolgáló apjának példájára terelje a szót. Nem felejt el soha megemlíteni, hogy az öreg a rendszer áldozata volt, aki megtagadta, hogy átálljon a kommunista hatalom által államval-

lás rangjára emelt ortodox egyházba. Tettének következményeit élete végéig méltóságteljesen viselte: miután egyházát betiltották, előbb szakképzetlen munkásként, majd kishivatalnokként volt kénytelen munkát vállalni, ily módon biztosítva családjá egzisztenciáját.

A papfiú a múlt század hatvanas éveinek derekán cseperedett középiskolás korba, azokban az években, amikor lazult valamicskét a diktatúra, s az oktatásban is az enyhülés jelei mutatkoztak.

– Szüleink szigorú erkölcsi normák szerint éltek, e szerint neveltek minket, gyerekeket is – mesélte mindannyiszor, amikor alkalma nyílt rá. – A szigorú vallásos nevelésnek sokat köszönhetünk, erkölcsi tartást, hosszútűrést, valamint reményt adott nekünk a legnehezebb időkben is – dicsekedett.

Német nyelvű középiskolába járt, apja úgy gondolta, hátránya nem, csak előnye származhatik abból, ha az állam hivatalos nyelvén túl egy másikat is megismer. A kisvárosnak számító közép-erdélyi települést akkoriban még szép számban lakták szászok, a kitelepedési hullám épp csak beindult. A fiatal Parmezánnak nem esett nehezére a Goethe nyelvén való tanulás, a szász dialektust már gyermekkorban, az utcán elsajátította. Mondhatni: ráragadt. Barátai között is voltak néhányan, akiknek ez volt az anyanyelve.

– Érettségi után azonban szétszórót minket a sors, megszakadtak a korábbi baráti kapcsolatok, egy-két kivételtől

eltekintve szinte mindannyian kíváncsorioltak – emlékezett a régi időkre.

A jófejű fiatalember a műszaki egyetemen szerzett gépészmérnöki képesítést. Kihelyezésakor a Maros-parti település volt a szülővárosához legközelebbi hely, ahol szabad állást hirdettek, magától értetődő volt, hogy ezt választotta. Egy jó nevű, többnyire exportra dolgozó gépgyárban dolgozott egészen a '89-es politikai változásokig. Itt alapított családot, felesége a helyi teátrum frissen alapított román tagozatának volt kezdő színésze. Az asszony nem vitte sokra a pályán, legfennebb epizód szerepeket bíztak rá, vagy azt sem. Lassan belefásult a mellőzésbe. A férj is érzékelte, hogy a nő talán nem való a pályára, ezért, különösen a rendszerváltozás után, szorgalmazta, hogy próbálkozzon valami mással, ami legalább anyagi haszonnal jár. Pénzüik volt hozzá, ezért az asszony virágüzletet nyitott: kezdetben, míg bele nem unt, maga kötötte a virágcsokrokat, a férj pedig a beszerzést, kiszállítást bonyolította.

Gyereük nem született, amiért a későbbiekben a férfi kizárólag a feleségét okolta. Meg sem fordult volna a fejében, hogy akár benne is lehetne a hiba. Kapcsolatuk idővel kihűlt, már csak a megszokás, a látszat fenntartásának kényszere tartotta össze őket. Parmezán úr szüleit még a Csau-korszak idején magához szólította az Úr. Anyósa a szomszédos megyeszékhelyen lakott, a matuzsálemi életkort megélt öregasszony állandó gondozásra, felügyeletre szorult, de összeférhetetlen természete miatt gyakran maradt magára. Ilyenkor a férfi újra és újra – a szövegen sosem változtatott – meghirdette a gondozói állást.

Parmezán úr, öntelt és hiú ember lévén, minden jelentkezőnek eldicsekedett kiváló neveltetésével, nyelvtudásával, szakmai múltjával, de ígéreteit soha nem tartotta be, állandó gyanakvásával, ellenőrzéseivel zaklatta a gondozókat, azok hamar megelégtették ezt, és felmondtak vagy szó nélkül leléptek. Az öregasszony pedig újra magára maradt. Ilyenkor az asszony hazaköltözött anyjához, ameddig férje újabb gondozót nem talált. Nem volt könnyű feladat, különösen amióta elterjedt a híre a fickó nehéz természetének, öszszeférhetetlenségének.

– Nem csodálkozom, hogy ide jutott a világ, ha mindenki kerüli a munkát, az azzal járó fáradságot, a pénzt viszont igen szeretik – jegyezte meg Parmezán, ahányszor csak alkalma adódott rá.

A rendszerváltás előtt a neves gépgyárban mérnökként dolgozott, azokban az időkben a végzettsége és beosztása biztosította társadalmi státus volt az, amire módfelett büszke volt. És amit ki is használt, már amennyire az adott körülmények között erre lehetősége adódott.

– Állandó bejárásom volt a gyári kántinba, ahonnan szert tehettem a legszükségesebb élelmiszerekre – hozta fel egyszer vállalkozói rátermettsége korai bizonyítékaként. – Nem beszélve arról, hogy útlevelet is akkor kaptam, amikor kértem – tette hozzá büszkélkedve. Arról mélyen hallgatott, hogy épp emiatt suttozták a háta mögött, hogy esetleg a Securitate embere lehet.

Aztán jött a rendszerváltás, a privatizálási láz, s egyebek mellett elvitte a gépgyárat is. Parmezán úr tevőlegesen részt vett a gyár szétverésében, azaz a magánosítás feltételeinek megteremtésében, sőt maga is azok közé

tartozhatott, akik – a hóhérmunka elismeréseként – szinte ingyen tulajdonossá válhattak. Miután a vezetők széthordtak mindent, ami egyáltalán mozdítható volt, az egykori szocialista ipar gyöngyszemét áruba bocsátották. Gyorsan került rá vevő: egy hasonló termékeket gyártó olasz cég vásárolta meg, s számolta fel így rövid idő alatt a konkurenciát, majd adta tovább az üres termelőcsarnokot, amelyben ma bevásárlóközpont működik.

Emberünk jelenleg panziót működtet, első látásra nem is olyan rosszat... Legalábbis ami a felszereltségét illeti. Csakhogy beteges fősvénysége igen negatívan hat a szolgáltatás minőségére. A „takarékos” vállalkozó többnyire lejárt szavatosságú élelmiszerekkel traktálja vendégeit. S még így is kinézi azok szájából a falatot, amikor asztalhoz ülnek. Családtagjaival sem bánik szelídebben. Rossz nyelvek szerint egy alkalommal a megkukacosodott müzlit csomagoltatta fel anyósának, aki amúgy is olyan öreg, hogy nem látja, mit eszik. Hát ilyen ember ő, aki előszeretettel hivatkozik szigorú, vallásos neveltetésére.

Mindez nem gátolta abban, hogy ingerülten utasítsa ki az izraeli turistacsoport tagjait, amikor azok alkudozni próbáltak a szállás árát illetően. Arra hivatkoztak, hogy az egyik felkínált szobában förtelmes bűz terjengett, amit a véletlenül nyitva felejtett ablakon becsapódó nyári eső által eláztatott s rothadásnak indult gyapjuszőnyeg gerjesztett.

– Nyomorultak, ti feszítettétek meg Jézust! – ordította az emberszereteté-

vel kérkedő panziós, s a szó szoros értelmében kikergette a „betolakodókat” birodalmából. Azok pedig bepanaszolták a goromba frátert a követségén. Az eset csak azért maradhatott következmények nélkül, mert sikerült a szokásos módon „elsimítania” az ügyet.

Parmezán úr úgy érezte, többre képes – önbizalomban nem szenvedett hiányt –, ebből következően úgy gondolhatta, többet is megengedhet magának. E feltételezést tett is követte: építkezésbe kezdett. Úgy tervezte, a panzió egyik emeleti lakrészéből, amelyben feleségével évekig laktak, egy hatszobás emeletes vityillóba költöznek. Az építőanyagokat mindmind a panzió kiadásaként könyvelte el, az áfát pedig annak rendje és módja szerint vissza is igényelte. Ezt úgy hívják: adócsalás.

Csakhogy számításaiba ezúttal hiba csúszott: egyik alkalmazottja, mivel valamilyen mondvacsínált ürüggyel visszatartott a fizetéséből, feljelentette a pénzügynél, a munkaügynél, meg ahol még lehetett. Az ellenőrzések egymást követték. A hetekig tartó vizsgálat során az ellenőrök aprólékosan átböngészték mindent, de mindent, s a feltárt szabálysértések miatt tetemes bírságokat róttak ki.

Parmezán úr kétségbeesetten próbálta elkerülni az elkerülhetetlent. Megmozgatott mindenkit, akit csak lehetett – barátot, ismerőst, ismeretlent –, mindhiába: a csődöt nem sikerült elkerülnie.

Da capo: Parmezán úr vállalkozó, vagy legalábbis annak tartja magát...

Embermesék

Fotós vándorút kunyhóktól pásztortüzekig

Világszerte elismert és megannyi rangos díjjal kitüntetett fotóművész, a marosvásárhelyi születésű, Mosonmagyaróváron élő Kerekes István alkotásaiból nyílt kiállítás Nagyváradon az Euro Foto Art Nemzetközi Egyesület szervezésében. Kerekes István ars poeticája: „Egyedit alkotni, olyasmit, amit és ahogy még senki nem kapott lencsevégre. Elkapni a pillanat varázsát, megőrizni és megmutatni azt másoknak is a saját szemszögéből. Kihívás számomra a fotóművészet eszközeivel a közvetlen közelünkben élő nehéz sorsú emberek mindennapjaira is rávilágítani.”

Kerekes István rendkívüli szociális érzékenységgel, megértő szeretettel és lélekbelátó képességgel jeleníti meg szociofotóinak, portréinak alanyait, keresve mindig az eredetiséget, az élet apró csodáit vagy éppenséggel felviláglantva a mindennapok gyötrelmeit, adott esetben döbbenetes mély nyomorát. Némelyik portré, életkép egy Kusturica- vagy, mondjuk, valamely Tarkovszkij-filmbe is beillene. Egy-egy figura pedig olyan, akárha valamely Dosztojevszkij- vagy Dickens-nagyregényből varázsolták volna elő.

A képeket szemlélve megannyi történet bontakozik ki, embermesék bukkannak elő a semmiből, avagy a mindenségből. A várban lévő Euro Foto Art Galériában 72 fekete-fehér, illetve színes fotográfia került az egyéni kiállítás anyagába. Sok mindenről me-

sélnek e képek, ha kellő nyitottsággal, odafigyeléssel, megértéssel szemléljük őket. Szenvedésről, nélkülözésről, küzdelmes életokról, ember és állat közötti szimbiózisról, gyermeki pajkosságról, elevenségről, hajléktalanságról, pásztorlétről, tanyasi mindennapokról. Kerekes István észreveszi és láttatja a különlegeset. Képek, mesék vagy éppenséggel szívfacsaró balladák. Marcona, ám érző szívű pásztor, aki ölében fogva melengeti beteg kutyáját, és várja az állatorvost, egy hintázó, önfeladten játszó kislány mosolya, egy kis vadóc villogó tekintete, imára összekulcsolódó kezek, isten háta mögötti tanyán éledelő öregember ráncos orcája, ragyogó szemű, maszatos lurkók vagy netán koravén gyermekarcok a putriban, jobb napokat is látott, szelíd csavargó a hozzá szegődött kóbor macskákkal... A tekintetek mindent tükröznek, a szemek mindent elmondanak Kerekes István ábrázolásmódjában: elkeseredést, kiábrándultságot, bánatot, örömet, aggodást, kíváncsiságot.

Kerekes István szerint jó, ha egy képben több történet is rejlik. Mindenkinek megvan a maga sajátos története, életregénye. Istvánnak is. A fotóművész 1977-ben született Marosvásárhelyen. 1996-ban kezdte az egyetemet Kolozsvárott testnevelés szakon. Az első egyetemi évektől kezdve egyre inkább érdekelte a fotózás. Szeretett volna jobban elmélyülni

a fotografálásban, s azt is lényegesnek tartotta, hogy valaki érdemleges, őszinte véleményt mondjon a fényképeiről. Családjában az édesanyja fényképezgetett hobiból egy régi Szmenával. Kerekes Istvánnak ajánlották, keresse föl a nagyváradi Tóth István fotóművészt. Így is történt. Tóth István és még néhány fotós becsülettel elmondta véleményét, hasznos, megfontolandó tanácsokkal, ötletekkel látták el. „1998-ban egy ugyanilyen borongós novemberi napon ismertem meg Tóth Istvánt. Kolozsvári egyetemistaként hozzá irányítottak. Eleinte nagyrészt természetfotókat készítettem. Aztán egy csapat fotóssal elmentünk a debreceni Virágkarneválra. Ott hangzott el, hogy jobb volna, ha inkább portréfotókat készítenék. Hogy meglátom majd, eljön az az idő, amikor jobban foglalkoztat majd a portré- és szociofotózás. És valóban így van. Jó néhány éve már

csak portréképekkel és szociofotográfikkal foglalkozom” – emlékezett vissza a váradi vernisszázson.

’98 őszétől 2002-ig tagja volt a nagyváradi Tavirózsa Fotóklubnak. Azután visszakerült Marosvásárhelyre, majd 2007 nyarán Mosonmagyaróváron telepedett le. Erdélybe rendszeresen visszajár. Kolozs és Maros megyében, Székelyföldön, Máramarosban, Fehér megyében gyűjti be fotótémáit. Valahogy mindig ráel egyedi dolgokra, vagy ezek találják meg őt, és ez időről időre föllekesíti, előrelen-díti fotográfusi vándorútján, művészi pályáján. Arról is szólt, hogy még ha meg is komponál valamit egy-egy kép elkészültekor, nem változtatja meg az alapjellemzőket, vagy ahogyan István fogalmazott: „Belefolyok az életükbe.” Művészetére egyebek mellett jellemző a spontaneitás és a természetesség. Sok felvétel legtöbb tíz-tizenöt perc alatt készül el. Több évig egyébként „civilben” tornatanárként is dolgozott egy mosonmagyaróvári iskolában. Jelenleg szabadúszó fotóriporterként tevékenykedik.

Legismertebb portréja a *Jelena* című, melyen egy máramarosi kisleány látható. A kép hat kontinens 58 országában 600 díjat nyert el mostanáig. Jelena portréjával Kerekes István úgymond befényképezte magát a fotóművészet történetébe, világhírt hozott neki, s belopta magát bizonyára sokak szívébe. E fénykép, mondhatni, az ő kabalája lett. Jelenára, mint ahogy sok más fotó szereplőjére, teljesen véletlenül, a sors kegyelméből talált rá 2009 júniusában egy máramarosi falucskában. A barátja, aki vele tartott ezen az úton, hívta föl a figyelmét az egyik ház verandájára mellett hintázó kislányra. István

jól elbeszélgetett a nagymamával, s az megengedte, hogy lefényképezze az unokáját. Megkapó a szösze leánya lelki tisztaságot, harmóniát sugárzó tekintete, mosolya.

Jelenleg a legtöbb díjjal bíró magyar fotográfus Kerekes István. 2018 augusztusában átvehette a jelenlegi legmagasabb kitüntetést, az Excellence FIAP/Diamond 3-t (Kiváló Művész gyémánt 3-as fokozat). Ugyancsak 2018 augusztusában Magyar Arany Érdemkereszt állami kitüntetésben részesült. A Magyar Újságírók Romániai Egyesülete (MŰRE) Brassai sajtófotó-pályázatának nagydíját háromszor nyerte el (2017, 2018 és 2020); 2019-ben és 2021-ben pedig Szathmári Pap Károly-aranyéremmel jutalmazta a Brassai zsűrije. Tavaly a 14. iPhone Photography Awards nagydíját is kiérdemelte. Szerényen mégis ekként fogalmaz és vall önmagáról: nulláról kezdte, kitartás és folyamatos témakeresés gyümölcse az, amit eddig elért. Szakmai alázattal viszonyul a művészethez, és emberséggel, empátiával a képeken ábrázolt emberekhez, állatokhoz.

A váradi vernisszázon Tóth István, az Euro Foto Art Nemzetközi Egyesület elnöke hangsúlyozta: Kerekes István nem szenzációhajhász módon ragadja meg az élet pillanatait, hanem természetes egyszerűséggel. A jól elkapott mozzanatok a sportfotóin is megjelennek.

A tárlatnyitó jó alkalom volt arra is, hogy Szűcs László, a MŰRE elnöke átadja Kerekesnek a Szathmári Pap Károly-aranyérmet, kiemelve, hogy alkotásai portréként és szociofotóként is remekül megállják a helyüket. Szerinte a kiállítás anyaga, a fotómű-

vész egész munkássága izgalmas, egyékes, hiteles.

A megnyitó utáni vetített képes előadáson további érdekes képeket és történeteket lehetett látni-hallani. Például: úgy talált rá Domira, a hajléktalanra és Kormosra, a fekete macskára, hogy Marosvásárhely egyik tömbháznegyedétől ötpercnire meglátott egy macskabandát, a kóborkák vezették el a kalyibához, ahol két hajléktalan férfi húzta meg magát a cicák társaságában. Domit és Kormost karácsonykor fotózta le. A következő esztendőben, amikor meg akarta ajándékozni a képpel Domit, a férfi, aki amúgy régen szebb időkben is megélt matematika-fizika szakos tanár volt, s a kalyibában Mikszáth-regényt olvasott, már nem élt, a macskák pedig szétszéledtek. Egy másik képen rőzsészedő kislány tüsténkedik. Megint másutt félkegyelmű favágó leányka buzgólkodik, aki reggel fölkel, és szinte egész nap aprította a fát, ezzel foglalta le magát, a gyermek apja meg figyelmeztette Istvánt, ne nagyon menjen a gyerkőc közelébe, mert még netán megcsapja a baltával.

Roma közösségek mindennapjait is szépen megjeleníti képein. Jártában-keltében általában kisebb kolóniákat keres föl. Ám volt úgy, hogy a környékeliek csodálkozva néztek a fotográfusra, hogy bemerészkedett egy-egy helyre. Huncut tekintetű roma férfi valahonnét „szerzett” báránnyal. Cigány leányka, aki a nagyanyja szerint tehetséges tenyérjós. Ez a kislány egyszer csak sugott valamit a mellette a sparhelten ücsörgő kakasnak, mire a madár vészjóslón repült Istvánhoz, s akkor a lány néhány varázsszóval visszahívta kakas ökelmét.

Emberék girhes lovat tuszkolnak a közelgő nagyidő elől a szobának nevezett tákolmányba, ahol sok apró gyermek és csecsemőjét szoptató asszony társaságában együtt várják ki a vihar végét. Ekhós szekéren élő vándorcigányok. Száznégy éves anyó, aki mesélt a valamikori szerelméről, amikor még csak fruska volt. Öregember a Madarasi Hargita lábánál, mellette ott kuporog hűséges kuvasza. Megint más jelenet: beteg kecskéjét az ágyban eteti egy rongyos gúnyájú legényke. Apró gyermek anyja karjaiban, az anya még maga is gyermek. A mélységes fájdalom és félelem az Afganisztánból a törökországi Izmirbe menekült kislány tekintetében, akinek megölték a szüleit. Ásító kisfiú Máramarosban, aki elunta az ünnepséget. Takaros menyecskék, ünneplőbe öltözött leányok Máramarosban, ahol a népviselet még mindig a mindennapok része. Csíksomlyón, az Ezer székely leány ünnepén a lányka, aki a futkározásba, ünnepi forgatagba belefáradva az apja csizmás lábain üldögélt, onnan kukucskált a világba, s amikor István megkérdezte a szülőket, megengedik-e, hogy a kislányt lefénnyépezze, azt a választ kapta, hogy igen, de meg

kell kérdezni a leánkát is, mert elég makrancos... Kérges kezű szénégetők. Pásztorok az Aranyos folyónál, akik több száz juhot terelgetnek... Jó sokáig lehetne sorolni e históriákat.

Kerekes István beszélgetésünk során elmondta: „Az utóbbi években különösen foglalkoztat az erdélyi pásztorok élete a maga egyediségében, melyhez foghatót alig találni máshol. És hogy mi ad újból meg újból inspirációt? Témáimtól függően számos inspirációt kapok. Egy-egy sporteseményen is lehet olyan témát találni, ami egy művészfotó elkészítését ihleti meg, de akár egy idős ember megviselt arcának ábrázolásában is. Ugyanakkor számomra ösztönző a fotópályázatokon való sikeres szereplés is, ezek mutatják, hogy jó úton haladok, s hajtják belső motoromat, hogy jobbat és jobbat hozzak ki magamból, munkásságomból. Vándorlásaim során sok olyan családot ismertem meg, amelyek roppant nehéz sorban élnek. Ezek a sorsok mindig elgondolkodtatnak. Főként, ha gyermekeket látok ilyen helyzetekben, mélyen megérint.”

Tóth Hajnal

A művészet másik dimenzióba visz

December 16-án lesz tíz éve annak, hogy az ismert nagyváradi képzőművész, Jakobovits Miklós eltávozott közülünk. Hagyatékának 34, római ihletésű darabjából nyílt kiállítás november 20-án a nagyváradi római katolikus püspöki palota második emeleti kiállítótermeiben. A *Kozmikus oltár* című tárlat egy éven át tekinthető meg.

Összetartozó formák, Szemet szemért, Parázsló tér, Az eltűnt idő nyomában, Kozmikus oltár – csak néhány Jakobovits Miklósnak a tárlaton látható munkái közül, melyeket a kiállítás két kurátora, Lakatos-Balla Tünde és Füstös-Makár Zsolt művészettörténész

méltatott. Jovián György festőművész és Jakobovits Márta az alkotó alakját is megidézte. A megnyitót Lakatos-Balla Attila vezette, ő olvasta fel román nyelven is a méltatásokat. A megjelenteket elsőként Böcskei László római katolikus megyés püspök köszöntötte. Az egyházi vezető fontosnak tartja, hogy a tárlat a barokk palotában kapott helyet, hiszen Jakobovits Miklós annak a Körösvidéki Múzeumnak is munkatársa volt, melynek korábban ez az épület adott otthont. A megyés püspök szerint a kiállítás kiváló alkalom arra, hogy általa kiemelkedjünk a hétköznapiok szürkeségéből. Idézte a visszavonult

Böcskei László, Jakobovits Márta, Jovián György és Lakatos-Balla Tünde a megnyitón

Parázsló tér

XVI. Benedek pápa szavait: a szépség növeli a lélek bátorságát ahhoz, hogy visszatérjen a helyes útra. Ő a szépség útjáról beszél, amely lehet esztétikai előrehaladás, de a teológiai kutatás módja is, így a kiállítás segítségével nemcsak a művészeket karolják fel, hanem megmutatják a fényt is, amely az alkotásokban rejlik, összegezte Böcskei László.

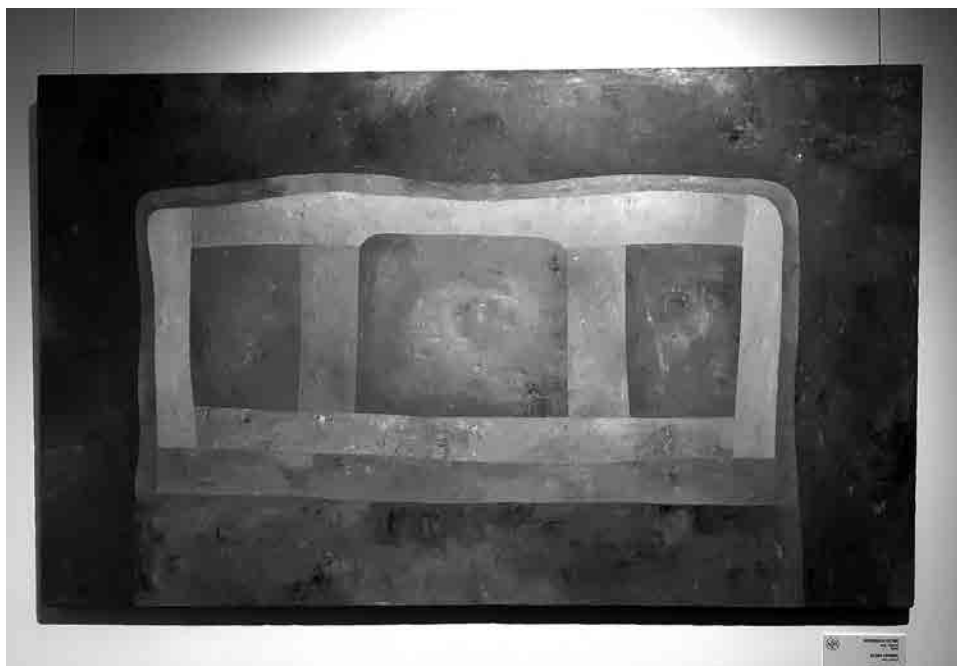
„A Jakobovits-életmű legelmélyültebb, utolsó, római korszakába invitáljuk a látogatót – fogalmazott megnyitóbeszédében Lakatos-Balla Tünde. – A vallásosságtól megszeppent tekintetű kisfiú, aki édesapja címfestő műhelyében, Kolozsvárott ízleli meg a kéktörés csodáját, a színek üzenetét s a tehetség ellenállhatatlan hívását, e gazdaggá érett alkotói korban egyesítette, mondhatni, tökélyre fejlesztette az anyagban, a formákban, az elemekben való elmélyülést, a transzcendenssel való lényegi egyesülés csodáját.

A leegyszerűsödött formavilágból, a múlt Thomas Mann-i feneketlen kút mélyéből, a festék repedezett rétegződéséből bontakozik ki az a *Kozmikus oltár*, amely kapocs Jakobovits Miklós filozofikus, istenkereső alkotói énje és Elohim, az Örökkévaló között. (...) Lenyűgözik a római kori romok vörösen égő, repedezett téglái, a faragott kövek évezredes sápadtsága és márványa, a templomok istenölő csendje, az Olaszország geográfiájához tartozó törhetetlen »rocca« és a patinától edzett fémek hideg fényű lehelete, a víz és az ég mindent átölelő, kék harmóniája. Ezek az élmények ragyognak falainkon, a minden élő és élettelen teremtettségének legmélyebb felismeréseként; Jakobovits Miklós korábbi festői korszakainak kitörni vágyó groteszk figuráival és metafizikus alakzataival ellentétben, alkotójuk felszabadult tudatalattijáról árulkodva.”

Füstös-Makár Zsolt felidézte, hogy gyermekként rajzolni és művészetet tanulni járt Jakobovits Miklóshoz és Mártához, s azt is, hogy az elhunyt képzőművésznek mindenkihez volt egy jó szava. Jakobovits Miklós a '70-es években az olasz metafizikus festők képeire emlékeztető csendéleteket festett. Az 1990-es években felszabaduló és felépülő művészi látásmód eredményeképpen új művekkel, az általa képtárgyaknak nevezett, szobrászati elemeket és technikákat is felhasználó, sajátos alkotásokkal jelentkezett. „Számára mindig a megfejtésre váró titok volt a fő motiváció” – mondta méltatója, majd arra is kitért, hogy a képeken könnyen felismerhetők az oltárok, kapuk és boltívek, az átjárók két világ között, a tudatosból a tudattalanba. Végezetül magát az alkotót idézte: „Róma az emberi jellem és emelkedettség művészete.”

„Oly sokat köszönhetek neki, annyi mindent tanultam tőle a művészetről, az életéről – vallotta meg Jovián György festőművész atyai jóbarátjáról. – Művészi nagysága az idő múlásával nem halványul, bátran állítom, hogy az ő révén került fel Nagyvárad Európa művészeti térképére.” Hozzátette: a váradi képzőművész volt az ötletgazdája az Erdélyi Művészeti Központnak; ezt ő Nagyváradon szerette volna ugyan látni, de végül Sepsiszentgyörgyön jött létre. Emellett Jakobovits Miklós volt a romániai magyar képzőművészeti egyesület, a kolozsvári székhelyű Barabás Miklós Céh egyik újraalapítója 1994-ben és elnöke 1997–2012 között.

„A trecento idejében Paolo Ucel-lónál jelent meg először az a barna, kék, fehér, piros színsor, amit a XX. században mintegy újra felfedeztek, és amit Giorgio Morandi és Carlo Carrà, Jakobovitséval rokonítható szelle-

Kozmikus oltár

Kék domb

miségű olasz festők is használtak, és amelynek szép példáit itt láthatják a falakon” – emelte ki Jovián György, és méltatta Jakobovits Miklós anyagszerűségét is. Megemlítette a művész sajátos viszonyát a kerámiával, feleségének és alkotótársának műfajával, mely sokat megmutat a különféle eljárásokból, a mázak színezésétől egészen a raku technikáig: „Ez utóbbi, azaz a szó jelentése szerint a »ráérő idő élvezete« – a Távol-Keleten alakult ki – igazából jóval több, mint egy egyszerű technikai eljárás, mivel magába foglalja a négy őselemről való gondolkodást, de ugyanúgy a zen filozófia kontemplatív világképét is. Ez a fajta kontempláció a látható és tapintható világról számos művében tetten érhető. Legnagyobb büszkeségemre, budapesti otthonom falán is függ egy ebből az alkotói korszakából származó

mű. Munkásságában jól elkülöníthető korszakot szentelt a groteszknek, ami különleges védjeggyé vált művészetének. (...) Tevékenységének másik nagyon fontos, önálló fejezete a restaurátori munkája, amit a Körösvidéki Múzeumban végzett (...). Az ő munkássága révén maradtak meg az utókor számára a püspöki gyűjtemény XVIII. és XIX. századi darabjai. Ugyancsak az ő kezdeményezése nyomán jött létre a Barokk Képtár. (...) Itt most a falakon jobbra azon műveit láthatjuk, amelyeket római tartózkodásának hatására készített. Őt is megcsapta a történelem szele az Örök Városban. (...) Letekintve a mennyekből bizonyára kedvére való, hogy barátja, néhai Földes doktor segítségével alapított egy nevét viselő díj, s azt a hagyatékát kezelő alapítvány minden évben Kölcsey *Himnuszának* befeje-

Az eltűnt idő nyomában

zése napján egy olyan személynek ítéli oda, aki hozzátesz valamit az erdélyi képzőművészet ügyéhez. Fájdalmasan felemelő érzés volt elsőnek elnyernem és átvennem a kis szobrocskát. Ebben a pillanatban azonban arra gondolok, hogy az igazi öröm az lenne, ha a nevét viselő díj helyett magával a Mesterrel egymás kiállításait nyithatnánk meg itt, Erdélyben vagy szerte a világban.”

„Róma valóban varázslatos és elvarázsolt bennünket, Rómában valahogy érzed a történelem egymásra rétegződését, egyben a létezés pulzusát – emlékezett Jakobovits Márta, és egykori társának nem deklarált, de mindenki

iránt megnyilvánuló humanizmusát is megemlítette. – A művészet szerepe tulajdonképpen az, hogy átvissz egy másik dimenzióba. És ez a dimenzió megszabadít, vagy legalábbis kiszakít a mindennapi problémákból, ebből a nagyon komplex világból, amiben élünk. Annyi minden történik: jó és rossz, szörnyű és félelmetes, de van egy olyan eszközöd, ami kiemel ebből, fénnel telíti a lelket, erőt ad, boldogságot ad” – összegezte a kerámiaművész. Felajánlotta: érdeklődés esetén szívesen tart tárlatvezetést akár egyetemistáknak.

Fried Noémi Lujza

Egy sokadik majdnem elfeledett bécsi klasszikus

Pavel Vranický cseh komponista, Haydn kortársa, Mozartnak évre pontosan generációtársa 1756. december 30-án született. Több más XVIII. századi cseh zenész honfitársához hasonlóan ő is a lehetőségekben dúskáló Bécsben tudott karriert építeni, itt lett híres, és olyannyira megbecsülték munkáját, hogy nemcsak két neves színház zenekarvezetőjének választották, de még a jó zenészekre pénzt nem sajnáló Mária Terézia kedvelt házi szimfóniaszerzője is lett. A császárvárosban vált később hivatalosan Paul Wranitzkyvá, a továbbiakban így hivatkozunk rá.

Röviden visszatérve még Mária Terézia kedvelt zenészeihez, tudjuk, a művészetpártoló báró Patachich Ádám püspök váradi zenekarát is a császárné oszlatta fel 1769-ben, s ebben állítólag az is közrejátszott, hogy az uralkodónő haragudott, amiért korábban két kiváló muzsikust, Carl Ditterst (később von Dittersdorfot) és vele primáriusát, a mi váradi XVIII. századi csehünket, Wenzel Pichlt is átcsábította Patachich Bécsből a provinciába.

A nagy bécsi klasszikus triász, Haydn–Mozart–Beethoven, mint három kimagasló hegycsúcs, sok más, völgybe szorult korabeli nagyszerű komponistát is beárnyékol. Az ő fényre hozatalukban szerencsére lel-

kesen működik már évtizedek óta a historikus zenei mozgalom. Az egyik ilyen nagyszerű és termékeny klasszikus éppen Paul Wranitzky. Nevével itt Nagyváradon nemrég, 2022. október 6-án találkozhatott a filharmónia közönsége. Egy korábban sokáig Joseph Haydnnak tulajdonított fúvósoktett (Hob. II: F7) hangzott el itt, melynek szerzősége voltaképp máig nyitott és vitatott, de inkább hajlanak arra a zenekutatók, hogy Wranitzky írta, mintsem hogy Haydntól származna, nemcsak stilisztikai „haydntalanságok” miatt, de azért is, mert létezik a műnek egy 1790-es autográf anyaga a donaueschingeni Fürstenberg könyvtárban „Parthia in F. a Due Oboe. Due Clarinetti. Due Corni. Due Fagotti. Del Sig: Wranizky.” leírással ellátva.

Wranitzky írt néhány magyar vonatkozású művet is, ezeket voltaképp annak köszönhetjük, hogy 1784-től Esterházy János (galánthai) gróf (1748–1800) udvari karnagya is volt. Így lehet, hogy Wranitzky 1790-ben egy teljes nagy szimfóniát dedikált a magyar korona hazatérése megünneplésének. A Szent Koronát egyébként II. József tartotta ekkortájt magánál Bécsben, közel hat évig, stratégiai megfontolásból, mert a „kalapos király” fejére hivatalosan sosem került.

Wranitzky fennmaradt C-dúr szimfóniájának (André of Offenbach kiadónál: op. II.) címlapja hangzatos, a szerző keresztnéve is magyarosan, Pálnak van rajta feltüntetve. Ezt olvashatjuk ott: „A Magyar nemzet öröme Midőn annak Törvényei, s Szabadságai II. Jósef Tsászár és Király alatt, kis Karátson havának (Januárus) 28-dik napján 1790-ik Esztendőben vissza állítottak vala. Egy Nagy Szimfónia Három darabból álland. I. A Nemzet első vigassága, s ennek el terjesztése. II. A Rendek kellemetes érzékenységei, és azok közt vissza tért Eggyesség. III. A Község öröme a szent Korona vissza érkezése alkalmatosságával. A Magyar Nemzetnek Ajánlott Wraniszky Páltól. Galanthai Gróf Eszterházy János Muzsika-Direktorától”. Valójában a szimfónia már régebben készen lehetett, amikor a cseh értesült a jeles eseményről, s valószínűsítik, hogy csak utólagos dedikációt illesztett hozzá, de a gesztus mindenképpen szép. A szimfónia meghallgatható a világhálóról is, a Hungaroton lemezkiadó gondoskodott róla a Tátrai Vilmos vezette Magyar Kamarazenekarral (Hungarian Chamber Orchestra) együtt, hogy 1995-ben megjelenjen ez hanghordozón.

Ezenkívül további három magyar vonatkozású Wranitzky-műről találunk említést Szabolcsi Bence zenetörténész nyomán, de kis kiegészítés is kívánkozik Szabolcsi felsorolásához. Két szimfónia (nem 36. és 37. számozással, hanem 36. és 37. opus-számmal): József nádornak Alekszandra Pavlovna orosz nagyhercegnővel való egybekelése (1799) és az Esterházy János grófnak de Roisin márkinővel kötött házassága (nem 1800, hanem 1799. június 1.) al-

kalmából komponálva – itt voltaképp Wranitzky munkaadója, Esterházy János fiának házasságáról van szó. Továbbá Szabolcsi szerint e magyar vonatkozású sorba tartozik még egy kantáta: *Die Fürstenfeier* (Buda, 1797). Wranitzky nemcsak magyar-, de franciabarát szimfóniát is írt 1797 körül, *Grande sinfonie caractéristique pour la paix avec la République française* (op. 31) címmel, ennek előadását Bécsben gyorsan be is tiltották. Mindazonáltal Wranitzky több mint félszáz szimfóniáját tartják ma számon, több versenyművét (hegedű-, cselló-, fuvola-, oboa-, fúvós kettősversenyek), egy tucatszámú operáját, nagyjából 15 balett-muzsikáját, divertimentóit, színházi kísérőzenéit és úgynevezett alkalmi kompozícióit (mint a fent említett magyar vonatkozásúak), de írt jelentékeny számú kamaramuzsikát is: közel 60 vonósnégyest, 24 vonóstriót, sok fúvós kamarazenét stb. Oboás műveinek nagy része például a már említett id. Esterházy János számára készült, aki maga is e hangszeren játszott.

Wranitzky a morvaországi Neureischban (Nová Říše) született, s öcséből, Antonínból (Anton) szintén Bécsben vált elismert zenész. Pavel szülőhelyén, a premontrei rend iskolájában kezdte tanulmányait, köztük a zenei képzést is, aztán Jihlavában (akkor Iglau) folytatta 1770-től. Énekelni, orgonálni, hegedülni, brácsázni egyaránt tanult, később, 1772–76 között az olmutzi egyetemre járt, ekkortájt vált belőle igazán kiváló hegedűs is. 1776 ősztől Bécsben tanult teológiát, s mellette egyházi kórusvezetést is vállalt a megélhetését biztosítandó. A szemináriumot végül elhagyta a zenei pályáért 1778-ban. Azt ma már többnyire meg-

Pavel Vranickýból Bécsben Paul Wranitzky lett

kérdőjelezik, hogy Joseph Haydn-nál is tanult volna, mindenesetre a két komponista jól ismerte egymást. A ma divatosan svéd Mozartnak nevezett Joseph Martin Kraus (1756–1792) viszont adott szakmai iránymutatásokat Wranitzkynak egy rövid ideig, amikor az említett svéd, III. Gusztáv király udvari muzsikusa, 1783-ban Bécsben járt.

Wranitzky az 1780-as évek közepén kezdett elismertté válni a bécsi zenei életben és haladni a társadalmi ranglétrán. 1785 őszén a Kärntnertortheater zenei igazgatója lett, 1787-től pedig a Burgtheater zenekarának tagja. 1793-ban a két udvari színházban „Director bei der Violine”-nak nevezték ki, s ezt a pozíciót élete végéig megtartotta (utóda majdan öccse, Anton lett). Wranitzky ekkorra teremtette meg az anyagi biztonságot ahhoz, hogy megnősüljön, de azért körültekintően választott. 1793 januárjában vette feleségül Theresia

Mottát (1767–1842), Johann Motta úgynevezett Kammertürhüter (belső szolgálattevő, a birodalmi „kamara-ajtó” őrzője) lányát. A házasságból egy lányuk született, Pauline (1796–1848), ő viszont utód nélkül hunyt el, így Paul Wranitzky vérvonala később megszakadt. 1793-ban Wranitzky a nagynevű bécsi Tonkünstler-Societät (Zeneművészek Társasága) tagja, 1794-től titkára lett, e minőségében rendezte például Haydn-nak a Társasággal egy idő óta fennálló rossz viszonyát is, s Haydn-t végül felvették tagnak. Haydn maga nagyon jó véleménynyel volt Wranitzkyről, 1799 decemberében *A teremtés* című oratóriumának bemutatóján például ragaszkodott hozzá, hogy Wranitzky vezesse az elsőhegedűket.

A teljesség igénye nélkül pillantsunk bele Wranitzky további korabeli kapcsolataiba is. Egyrészt arról szól a fáma, hogy a zenei mesterségét kiválóan értő és művelő Wranitzky valóban nagyszerű muzsikáját elismerte mindhárom nagy bécsi klasszikus, Haydn, Mozart és Beethoven is, s még a pályakezdő Carl Maria von Weber is meglátogatta tanácsokért, amikor 1803-ban, 17 esztendősen Bécsben járt. 1800 körül Wranitzky már a bécsi zenei élet középpontjában állott. Külföldi muzikusok, kezdő zeneszerzők és beajánlásra váró mindenféle virtuózok tettek nála gyakorta látogatást, sokszor azért, hogy kapcsolatai révén bemutassa őket az idős Haydn mesternek, akivel jó barátságot ápolt. Carl Czerny memoárjaiban arról is ír, hogy Wranitzkyval időnként találkozni lehetett odahaza Beethovennél is, ami szintén jó kapcsolatra vall kettejük között, hiszen Beethoven nem sűrű barátkozásairól maradt híres. Egyébiránt a fiatal

Beethoven I. szimfóniájának bemutatóját is Wranitzky vezette. Beethoven ennél három-négy évvel korábban már írt zongorás változatokat (12 variáció, WoO 71, 1796k.) Wranitzky *Das Waldmädchen* című balettjének *Orosz tánca* témájára. Goethe, amikor *A varázsfuvola* folytatásán dolgozott, eredetileg nem más, mint Wranitzkyt képzelte el ennek leendő zeneszerzőjeként, még ha a dologból utóbb nem is lett semmi. De ha már *A varázsfuvolánál* tartunk, Wranitzky első operája, az *Oberon, a tündérek királya* (1789) olyan nagy hatással volt Emanuel Schikanederre, hogy állítólag ez ihlette *A varázsfuvola* (1791) librettóját is. Wranitzky a Tonkünstler-Societät titkáraként Mozart özvegyét, Constanzét is segítette azzal, hogy az Offenbach am Main-i André kiadóval ápolt jó kapcsolata révén elérte, hogy a kéziratban maradt Mozart-alkotásokat megjelenessék, és a hagyatékot ennek nyomán is honorálják.

Haydn impresszárióját, Johann Peter Salomont is ismerte Wranitzky, s az ő révén kereste a lehetőséget az 1790-es években, hogy műveit kiadassa, népszerűsítse Angliában is. Ez irányú egyik levelének kézbesítője nem más volt, mint az Angliát ekkortájt meghódító Joseph Haydn. Wranitzkynak végül nem jelent meg műve angol kiadónál, de korabeli koncerthíradások (1794–95) tanúskodnak arról, hogy Haydn második angol útja idején – vélhetően nem véletlen egybeesés folytán – akadtak Londonban műsoron Wranitzky-alkotások is. Wranitzky egyébként Esterházy János gróf ajánlásával ugyanahhoz a bécsi szabadkőműves-páholyhoz csatlakozott, amelynek tagja volt Mozart is, és Wranitzky-

Wranitzky nagy szimfóniája a magyar nemzetnek – a borító

hoz hasonlóan szintén épp 1785-től Haydn is.

Mária Terézia császárné 1790-től különleges figyelemmel bánt Wranitzkyval, nemcsak beengedte válogatott magánzenész-köreibe, hanem ő lett a kedvenc szimfóniaszerzője, egyben alkalmi koncertmestere is, valamint több színházi kísérőzenét is rendelt tőle. Udvari magánkoncertekre/előadásokra szóló alkalmi kompozíciók sorát írta ekkoriban Wranitzky, pl. császári születés- és névnapokra, de egyebek mellett melodráma-paródiákat is, melyekben a korabeli bécsi ízlést, divatot, szokásokat, pletykákat is pellengérre állította. Mária Terézia bécsi udvari zenei színházáról szóló kötetében John A. Rice kettőt is említ ezekből a Wranitzky-féle karikatúra-darabokból (1796-ból): az egyik Shakespeare *Macbethjének*, a másik Georg Benda

Médeia és Iaszónjának paródiája. Mint kiderül, ez utóbbiban Wranitzky kifejezetten előírja, hogy a mű cselekményében bizonyos gasztronómiai részletek taglalásakor az ütőhangszerek közt egy hússütő nyárs is szerepet kapjon. S ha már (s)ütőhangszereknél tartunk, engedtessek meg egy kedvenctet is ajánlani, Wranitzky *d-moll, A vihar (La tempesta)* alcímű szimfóniáját, melyben a nagyszerű XVIII. századi divatos illusztratív-szenvedélyes muzsika részeként kimagasló szerepet kap a nagydob dörgése is. De talán épp legnépszerűbb művéről nem tudják az osztrákok, hogy meglehet, egy cseh komponálta: Ausztria mai nemzeti (Land der Berge kezdetű) himnuszáról van szó (tehát nyilván nem a Haydn-féle korabeli császári himnuszról). Ennek dallamáról – amiről az osztrákok nagyon-nagyon szeretnék, ha kiderülne végre, hogy valóban Mozart találta ki – voltaképp máig nem eldön-

tött, hogy Johann Baptist Holzer vagy Paul Wranitzky írta-e.

Paul Wranitzky Bécsben hunyt el 1808. szeptember 29-én, és szinte halálával egy időben teljesen feledésbe is merült az életében oly népszerű és megbecsült cseh muzsikus. Szerencsére a historikus zene lelkes nemzetközi megszállottjai a XX. század végén elkezdték alaposan rehabilitálni az előadói gyakorlatban Wranitzkyt (bár a csehek már jóval korábban), így ma számos alkotásának hangzó- és kottaanyaga is hozzáférhető néhány egyszerű kattintással a világhálón. Bátran lehet válogatni tehát ettől a zenekart és különféle kamaraegyütteseket egyaránt pazar mesterségbeli tudással kezelő, nagy kortársaihoz méltó csillogó fantáziával bíró, a korszak kiegyensúlyozott klasszikus hangján megszólaló muzsikustól, akit Bécsben úgy ismertek: Paul Wranitzky.

Tóth Gábor

Ferenczfi János

Ha apám tudta volna

*Ha apám tudta volna,
hogy egyszer gyomormosásra vittek,
meg lett volna a véleménye,
mert mindig volt véleménye,
rólam például az,
hogy alkalmatlan vagyok,
általában és konkrétan,
mindig és feltétlenül,
természetes lényegként
létezésemnek,
de nem tudta,
mert rólam szinte semmit sem tudott,
mondom, mikor gyomormosásra vittek,
mert megittam fél liter pálinkát,
mert a nő hisztérikus féltékenységet
nem bírtam elviselni,
és még csak okot sem adtam rá,
mert te még arra sem vagy képes,
mondta volna apám,
akkor rám hívta a mentőt,
hogy én öngyilkossági szándékkal,
és kimosták a gyomrom,
és elveszett az ingem, meg a cipőm,
és papucsban jöttem el,
és női pulóverben,
és rengeteget gyalogoltam így,
mert nem volt pénzem,
de apám ezt se tudta,
mert a kudarcairól nem számol be az ember,
a sikereket meg nem hitte el,
és egy év múlva már menekültem a nőtől,
és lenyeltem sok tablettát,
mert másfelé már nem volt kiút,
de két nap múlva magamhoz tértem,
és apám, ha tudta volna,*

azt mondta volna,
hogy még ezt is elbasztad, fiam,
vagy talán nem is tette volna hozzá,
hogy fiam,
mert csak akkor ismert,
ha bajban voltam,
és én nagyon szomorú voltam,
mert nagyon jó volt az a két nap,
amikor semmit se tudtam,
és akkor már tudtam,
hogy túl kell élnem apámat,
hogy ne neki kelljen megállni
egy ravatalnál,
mert az a gyerek dolga,
és így is lett,
mert végül túléltem apámat,
aki életében is elérhetetlenebb volt,
mint Isten,
és ott állt apám három gyereke,
mintha testvérek lettünk volna,
és a pap hazudott,
mint egy ripacs egy rossz komédiában,
és morgott volna apám,
ha tudta volna,
hogy mennyit hazudnak róla,
csak mi nem morogtunk,
hanem úgy álltunk ott,
mintha apám látott volna,
mintha tudta volna,
hogy hogyan áll
három apátlan egy ravatalnál,
ahol egy ismeretlen fekszik,
aki az apánk lehetett volna,
ha tudta volna,
hogyan kell apának lenni.
De honnan tudhatta volna,
hiszen háborús gyerek volt,
aki apa nélkül nőtt a világba?
És mi honnan tudhatnánk?
Talán apám elmondta volna,
ha tudta, ha tudhatta volna.

Lehajtott fejjel

*Lehajtott fejjel, porba sújtva,
Azt látom csak,
Mit ír a Mester ujja,
Míg a kövek mind lehullnak
Vádlóim kezéből
A porba.*

Lesz a semmi

*Beteg élet. Benne élek.
Alighanem alig élek.
De a vége után végre
Felold magában a béke.*

*Csak a félút, az riaszt még,
Ám félútig miért mennék?
Fájdalomban, rettenetben
Véget érek e végesben.*

*Majd időn túl, s túl a téren,
Minden konkrétból kitérten
Megszűnik a torz, a véges,
Lesz a semmi mindenséges.*

Pápay Zoltán

Villanások

A zsigmondi példa

Európa nyugati felén született királyunk uralkodásának (1387–1437) első fele neveltetésének jegyében zajlott. Ekkor sok időt töltött hazánktól távol, s maga helyett idegen „ügyintézőket” hagyott hátra. Egykori főuraink jelentős csoportja ezt annyira rosszul tűrte, hogy királyukat be is zárták Siklós várába (1401). A fogságban töltött idő rádöbbenetette egy, az általa megszokottól eltérő szemlélet létezésére. A leckét adó liga tagjai nem akarták Zsigmondot letenni a trónról, de „észre téríteni” igen. Becsületére legyen mondván, az akkor még mindig fiatal uralkodó tanult az esetből. A tanulság Szent Koronánkhoz kötődik, „aki” maga a Teremtőnk itt a földön. Alá tartozik a Nemzet s a Király,

melyeknek egymáshoz való viszonya mellérendeltségi! A Nemzet választja Királyát, s Ő képviseli Nemzetét! Képviseli, és nem uralkodik rajta! Zsigmond, jó tanítványként, személyes levélben kért bocsánatot az általa megbüntettetektől, s kárpótolta Őket azért, hogy a Szent Korona érdekét védték, személyével szemben. Zsigmond az egyetlen nyugat-római császár, aki a birodalom határain kívül temetkezett, megtisztelve választott hazáját, annak értékrendjét. Példánk legalább annyira szól a mának, mint az egykoriaknak. XXI. századunk európai lakosa elfelejtette tisztelni a NEMZETFELSÉGET. Márpedig boldog jelen s jövő elképzelhetetlen Isten, Család és Nemzet nélkül!

Bűnök

Bűnök régen, s bűnök ma. Bunyitay Vince XIX. századi kanonok a váradi püspökségről szóló könyvében II. Endre korabeli (1205–1235) bűnlajstromot közöl, miszerint történelmi hazánk négymegyényi területű váradi püspökségében évente tíz regisztrált bűneset történt. Napjainkban Kis-Magyarországon a rendőri intézke-

dések száma 186 ezerre csökkent. Figyelembe véve az egykori váradi püspökség és a mai Magyarhon területe közti mintegy bő ötszörös különbséget, ötvennek felel meg a jelenkori 186 ezer. Vita lehet azon, hogy egykoron esetleg nem tartottak mindent nyilván. Vagy nem tartak fel. (Bár nyilván ma sem.) Mégis,

ekkora különbséget sikerült „összehoznunk” az elmúlt pár száz év alatt? Emlékeztetőül, Szent László királyunk a szabolcsi zsinaton (XI. sz.) törvényt hozott például a tolvajlással kapcsolatban. Egy tyúk értékét meg nem haladó eltulajdonítás büntetése kézlevágás vala, az afölötti egyenesen halált vont maga után. Az elmúlt századokban európaiságunk, melyért oly tengernyi áldozatot hoztunk, egyebek mellett

a fenti eredményt is hozta nemzetünk számára. Halálbüntetés nincs az Európai Unióban. Jelenkorunk római jogrendszere ezer sebből vérzik. „Ügyes” ügyvédek szinte minden bűnöst képesek tisztára mosni, sőt nem megfelelő börtönviszonyokra hivatkozva a bezártak számára milliókat perelnek ki az államtól. Adott hát a keresztényi feladat: emelkedjünk vissza korábbi erkölcsi magasságainkba.

Fejlődés?

Fejlődésről szoktunk beszélni, s magától értetődően az anyagi gyarapodásra gondolunk, mintha az volna a FEJLŐDÉS. Pedig e „fejlődés” mindössze értékes és értéktelen dolgok gyűjtéséről szól, melyeket kivétel nélkül itt hagyunk a földön, végleges (?) távozásunkkor. De akkor mi a fejlődés? Minden bizonnyal az erkölcsi jobbulás, azaz a jézusi gondolat mentén a „ne tégy rosszat, bocsáss meg, tégy jót, magadnak, másoknak, sőt ellenségeidnek is”. Nos, földi életünkben sincs más dolgunk, mint ezen isteni tanításoknak megpróbálni engedelmeskedni. Gondoljunk arra, hogy Teremtőnk szabad akaratot rendelt nekünk, tölvasodásunk nem lehet a mások kesse-

rűségének okozója, különben a baj visszahullik ránk. Sajnos napjainkban Nyugat- és Kelet-Európában is hatalmas tömegek gondolják magukat kereszténynek anélkül, hogy a fenti jézusi parancsnak legalább igyekeznének engedelmeskedni-megfelelni. Nekünk, magyaroknak, szétszakítottságunkban erősebben, mint valaha, arra érdemes gondolnunk, hogy türelemmel, Jézus tanításainak engedelmeskedve van esélyünk egykori erkölcsi értékrendünk visszaállítására, nemzetünk egységének megteremtésére. Mohács óta, félezer éve mennek rossz irányba nemzetünk dolgai, itt az idő a valóságos fejlődésre, erkölcsünk megújulására.

Forrás?

Kiszely István professzor egykori előadásaiban említé, hogy igazi történetész számára népének legendái, mondái valóságos forrásnak tekintendők. Mivel jelen sorok nem tudományos vitaindítónak íródtak, csak annyit rögzítünk, hogy népünk közös emlékezete valóban kihagyhatatlan forrás. A német származású Ipolyi Arnold, váradi katolikus püspök a XIX. század végén írt, *Mythologia* című munkájában magyar népünk mondavilágát tárta olvasói elé. Máig egyik legkomolyabb nemzeti forrásmunkának számít tudósaink számára. XX-XXI. századunk fordulóján a korábbi Habsburg és kommunista történelemfelfogás régi „tudományos” szemlélete makacsul

tartja magát, megőrizve „természetesen” nemzetközi indíttatását, vagyis magyarellenességét. Nehezen szokik le tudósaink egy része a régi megfelelési kényszerről. Kinek kedvéért kell ma igazodni? Amikor arról hallunk, hogy Mátyás királyunk se igazságos nem volt, merthogy abban a korban ezt nem várta el senki az uralkodótól, se nem hadakozott a törökkel, helyette csak nyugati irányban csatázott, mert Zsigmondhoz hasonlóan német-római császár akart lenni, akkor elgondolkodhatunk. Hogy is van ez? Az ilyen tudósi vélemény figyelembe veszi vajon Kiszely, Ipolyi stb. tudóstársak kutatási módszerét s eredményeit, nem beszélve népünk közösségi emlékezetéről?

Mátyás, az álruhás

Nagy királyunk valóban járt álruhában, íme: „...a király majdnem egyedül, csak nagyon kevés kísérvével, fölment a szentlőrinci kolostorba. És mert az idő későre járt, nem akarta tudatni, de néhány testvér meglátta őt, és a betegszobába vezették. Végül is az elbocsátott testvéreknek meg kellett esküdniük, hogy amikor eltávoznak tőle, senkinek sem árulják el, hogy ő ott van. Akkor a király az egész éjszakát átvirrasztotta, mert a magas kórusról látni akarta a testvérek bűnbánati fegyelmét, tudniillik hogy az előljáró hogyan ostorozza egymás után a testvéreket. Mikor pedig befejeződött az első os-

torozás, a király így szólt: Nem látom igazságosnak, hogy a vikáriust nem ostorozzák. Így válaszoltak: Legyen türelemmel, Felség, biztos, hogy ő sem menekül. Mikor a második ostorozás befejeződött, könnyek között így szólt: Ó, szent férfiak, Istennek igaz harcosai, akikben nincs álnokság, hanem csak szentség. Ettől a naptól kezdve fontolgatta, hogy Fehéregyházát rendünknek adja, de lehet, hogy azelőtt is megvolt ez a szándéka, sőt esküvel is megígérte, hogy megteszi.” Idézetünk Gyöngyösi Gergely (1472–1545) könyvéből való, aki pálos szerzetes, majd rendfőnök, fiatalon Mátyás királyunk kortársa volt.

Mátyás, a harcos

Nagy királyunkkal kapcsolatban elhangzik az a tudósi vélemény, miszerint nem foglalkozott a török kiűzésével, hanem helyette nyugati irányban hadakozott. Hazánk egyetlen zsoldos hada, a fekete sereg, az Ő „találmánya” vala. A történelmi igazság megköveteli, hogy szóljunk a sereg áráról. Mátyás a korábbi kapudót füstadóvá változtatta, azaz emelte. Ugyanis akkoriban egy-egy portán több család is lakott, s így a kapu mögött két-három kémény is füstölgött. Az adóemelésért cserébe népünk (és a Nyugat) nyugalomban élhetett, ami uralkodásával sajnos véget is ért. Komoly hadereje elegendő volt hazánk megvédésére, a török Európából való kiszorításához

már nem. Nos, ha célja teljesül, és német-római császárrá koronázzák, akkor kitessékelhetők lehettek volna a muzulmánok Európából. A földrészünk nyugati felén élöket, a maihoz hasonlóan, akkor sem érdekelte a muszlim veszély, Mátyást magára hagyták, bár őket is védte. Talán nem túlzás, hogy századokkal előre látott, szemben sokakkal, akik akkor is, ma is csak a pillanatnyi gondjaikkal valának elfoglalva. XX. századunk arról szólt, hogy a Nyugat alacsony képzettséget igénylő munkákra importált muszlimokat. XXI. századunk előrevetíti a keresztény (?) (Nyugat-)Európa eltűnését! Jövőlátó nagy királyunk üzenete legyen tanulsága a maiaknak!!

Mátyás, az igazságos

Cinikusok mondják, hogy többféle igazság létezik. Vélemény valóban több van, igazság csak egy, hisz adott történés, esemény a tények vitathatatlan sorát jelenti. Népünk vajh miért rendelte nagy királyunk neve mellé az igazságos jelzőt? Netán érdekében állt, netán sokszínű véleménye sarkallta erre? Nem! Egyszerűen csak tapasztalta, hogy Mátyás cselekedetei egész közösségünk léteért születtek. Ez még akkor is igaz, ha keressük az okát az erdélyi népek egykori lázadásának, avagy az 1471-es főúri összeesküvésnek. Nem gondoljuk azt

sem, hogy nincs helye a partikularitásnak, de az egész mindig több az őt alkotó részeknél. Ismert tény, hogy királyunk, szakítva elődei szokásával, nem a főúri rétegre támaszkodott, hanem a köznemesi rétegből emelt maga mellé támogatókat, ruházta fel őket hatalommal. A középkori Európában a központosító magyar állam volt a haladó, s ebben messze megelőzte nyugati szomszédait. Hasonlatként egy olyan zenekart említhetnénk, mely karmestere intésére azonos kottából egybehangzóan játszik, szemben a mindenki „fújja a magáét”-tal. Ez

utóbbi hangzavar mára teljessé vált, a szabadelvűség mai állapotunkhoz vezetett. A „nép szava Isten szava” szó-
lásban népünk kollektív tapasztalatát, bölcsességét, igazságba vetett hitét

látjuk. Ezzel szemben vált jellemzővé mára a demokráciásdi, amelyben a politikum folytonosan „udvarol” szavazóinak. A tömeghülyítő világmédia meg táplálja ezt.

Közös emlékezetünk

„Krúdy Gyula nyíltan meg is fogalmazta ezt a nagy igazságot: a nép emlékezte biztosabb és jobb a történetírók okmányainál. Nagy igazság ez, amikor arra is gondolhatunk, hogy az egymást váltó történelmi korszakok mindegyike a maga eszméi szerint íratta meg a történetét.” (Daczó Árpád *Csíksomlyó titka* című könyvéből idéztem.) Kiszely professzor őseinkről szóló hatalmas történelmi munkájának előszavában hasonlóan vélekedik. Az idézetekkel nagyon egyet lehet érteni. Ha pedig elfogadjuk a sokszázados múlttudatunkat, akkor elkezdhetők a helyreigazítások. Ideje lenne mindenkori egyistenhitű népünkről letörölni a ráragasztott

pejoratív pogány kifejezést, hazatéréssel váltani az általánossá tett honfoglalást, visszaállítani a hun-szkíta-magyar származástudatot a finnugor blabla helyett, nem vitatni Mátyás igazságos voltát, nem varrni Szapolyai nyakába a teljes mohácsi csatavesztést... Ha a rendbetennivalóinkat azon egyszerű tényre vezetjük vissza, hogy a Habsburg és a kommunista történetírás egyaránt birodalmi-internacionalista jellegű, akkor nem is oly bonyolult a feladat. Mindössze hinnünk kell népünknek és nemzetünkhöz hű tudósainknak. A munka sürgős, hiszen gyermekeink nagyrészt még mindig nemzetellenes szellemiségben nevelődnek.

A magyar pár

Bár évezredekken keresztül eleink folytattak vándorló életformát is, mára klasszikussá szelídült a házasember kifejezés. Házas, tehát letelepedett, de nyilván Párjával tölti ki a Ház terét. Innen a házaspár szavunk is, s minden magyar tudja, hogy az még nem család. Családdá akkor válik a pár, ha

betölti Isten akaratát, vagyis az Élet alapfunkciója szerint összehozzák az utódot, utódokat. Érdemes arra is emlékezni, hogy évezredek óta micsoda szeretettel veszi körül a mindenkori környezet az ifjú párt. Mindent megtesz a rokoni, baráti, ismerősi kör, hogy a fiatalok zavartalanul lehessenek az

egymáséi. Ismert tény, hogy a még nem is olyan távoli múltban a falu lakói összszeadták az összes szükséges holmit az Élet indulásához, csak a pár ne kelljen egyébbel törődjön, mint a szerelmük szárba szökkenésével. Minden házasságkötéskor a legsűrűbben a gyermekáldást kívánják a fiataloknak. Ehhez kell a pár összecsiszolódása, hisz anélkül nem megy. Amint a Párból csa-

lád leszén, a Feleség – a Pár jobbik fele – Édesanyává alakul. Ettől kezdve nőstényoroszlánként védi gyermekeit, akár párjával szemben is. Korunk egyik legfőbb tapasztalata szerint tanulni kell a párban élel. Szoruljon hátrább az Én, s váltsa fel a Mi. Magyaroknál a Pár az Egy, vagyis EgyPár, mint az EgyHáz (templom), mely lelkünk pallérozásának helyszíne.

Kaláka

Ösrégi egymást segítő forma, melyben nagyrészt ugyanazok vettek részt. Számos területen alkalmazták, ahol a kevés ember nem vagy csak nagyon nehezen boldogult. Házépítéskor szükség szerint kalákában végezték az alapkiásást, zsaluzást, betonozást, gerendák kifaragását, falrakást, ácsolatok készítését, zsindelyezést. Kelengyevarrás, hímzés szintúgy kisebb kalákában folyt. Esküvőkor szinte az egész falu hordta össze a fiatalok indulásához szükséges anyagiakat, bútorokat, aprójószágot, szerszámokat. Székelyföldön a közbirtokossági erdő létrejötte, a közbirtokosság működtetése szintén a kalákában végzett munka magas formáját jelentette. Mivel

a falu nem minden családjának volt saját tulajdonban akkora erdeje, amekkorából évről évre kitermelhető lett volna a téli tüzelő, közbirtok szerint használták azt. A vagyon családonként nyilvántartatott. Mondják, hogy a székér igavonó nélkül legfeljebb lom. Nos, kell mellé ló vagy ökör, annak istálló, abrak, gondoskodás. Ahol meghaladta egy-egy család lehetőségét mindezek egy időben való előállítása, beszerzése, ott célszerű vala a körbejáró kalákában végzett munka. Sajnos napjainkban Állam bácsi azt még elnézi, ha édestestvér segít, de az unokatestvér munkáját már megadóztatja, nem beszélve az ismerősök hozzájárulásáról.

Beidegződések

Visszaköszön folyamatosan a múlt, s nemcsak a régmúlt, hanem a nagyon közeli is. A XX. század történéseit az idős korosztály ismeri, s most mégis csodálkozva halljuk, hogy Wass Albert, Nyíró József fasiszta, s ezt nemcsak az „érdekelt” román atyafiak mondogatják, hanem a magyar balliberálisok is. Egyszerű lenne pedig a cáfolat, hisz mindössze olvasni kellene említették műveit, mert jobb cáfolat el sem képzelhető. Ezzel szemben „drága” balos, szabadelvű politikusaink nemcsak hogy nem olvasnak, hanem még a neveket sem bírják megjegyezni. Így lesz Nyíró Józsefből Nyíró Gyula... A politikus, mint tudjuk, másokat képvisel, ezért testvéri szeretettel emlékeztetjük az ilyen „feledékenyekre” szavazókat, nem biztos,

hogy jó lóra tesznek. A jelenné váló múlt, ha nem vagyunk résen, csak idővel ébreszthet tévedéseinkre. A tévedések pedig úgy helyesbíthetők, ha közben figyelembe vesszük a tényeket, és szeretettel fordulunk felebarátainkhoz. A politikai térfél durvább, mint valaha, az úri viselkedés szabályai nem jellemzik korunkat. Azt illene mondani, hogy a két fél egyformán intoleráns. De ez nem így van. Aki arra biztatja szavazóit, hogy tagadják meg a trianoni határokon kívül rekedt nemzettestvéreket, de beengedné a migránsokat, aki Brüsszellel osztatná el a nekünk járó pénzt, az elgondolkodhat, igaz-e, hogy „a Jóisten nem siet és nem késik, de mindenhová elérkezik!” Tanultunk-e bármit is XX. századunk tanulságaiból?

Új strandot Nagyváradnak!

A múlt század '30-as éveinek elején a nagyváradi állandó választmány (akkoriban így nevezték a városi tanácsot) az elsők között vette napirendre egy városi strand megépítésének kérdését. Nem volt ez másként az 1933-as esztendő első közgyűlésén sem.

A strand létrehozása ugyancsak időszerű volt, hisz nem múlt el év anélkül, hogy néhányan áldozatául ne estek volna a szabadban való fürdésnek, vagy éppen a város fölötti gátaknál való strandoláskor ne érje valamilyen baleset a fürödni, napozni vágyó alkalmi nomádokat. Ezeket az illegális fürdözéseket és strandolásokat szerette volna betiltani a választmány valamilyen határozattal, és pótolni egy, a szegényebbek számára is hozzáférhető, de rendezett, nagyvárosi jellegű strandfürdővel.

A nagyváradi előjáróság már 1930-ban pályázatot hirdetett az építendő strandfürdő tervére, erre több, figyelemre méltó pályamű is befutott, de az akkori gazdasági helyzet évről évre meggátolta a tervek valamelyikének valóra váltását. Az 1933. február 10-én megtartott ülésen dr. Pelle János azt indítványozta, foglalkozzanak részletesen a strand ügyével, hogy minél hamarabb elkezdődhessen annak kialakítása még a nyári szezon előtt. Az ülésen a halasztást kérő hangokat lehurrogták az ügy lelkes pártolói, s megszavazták, hogy a kivitelezők haladéktalanul kezdjenek hozzá az építéshez. Azonnal előho-

zatták a levéltárból a régi terveket, de a tanulmányozásuk közben rájöttek, hogy a megváltozott viszonyok miatt azok módosításokra szorulnak. A választmány megbízta dr. Pellét és a város főmérnökét, Faurt, hogy dolgozzanak ki sürgősen egy előzetes tervet, amit azután átadnak a Városi Vízműnek, s ennek mérnökei majd kidolgozzák a részletes terveket. Pénzügyi tervezetet is össze kellett azonban állítani, mert csak annak alapján kaphat a város vagy a vízművek kölcsönt a strand megépítésére.

Az előzetes elképzelések szerint az új strandot a Pankolits-uszoda és a vasúti összekötő híd közötti területre tervezték. (A Pankolits-féle uszoda a város második uszodája lett 1900-ban az akkori Városligetben, később Bunyitay liget, a Sebes-Körös partján, az 1868-ban, a mai városháza melletti partszakaszon felépült Feldmann-féle uszoda mellett.) A többség erre a helyre szavazott, mert az elgondolások szerint ez volt a legalkalmasabb terület, nem utolsósorban a vasút közelsége miatt, hiszen a vonattal átutazókban is kedvező hatást keltene egy modern strandfürdő látványa.

Úgy gondolták, a strand építése mindamellett, hogy megszünteti a szabadfürdés már említett veszélyeit, hozzásegíti a várost a hatalmas munkanélküliség csökkentéséhez is. Az előzetes számítások szerint ugyanis

több száz munkásra lesz szükség, mind szakmunkásokra, mind napszámosokra. Sok iparág fellendülésére számítottak, hiszen az elgondolások szerint nagyvárosiasra tervezték, és annak megfelelően akarták berendezni az új strandot. Fedett és nyitott tornatermeket, pihenőhelyiségeket, zuhanyzókkal és más modern berendezéssel ellátott termeket álmodtak a létesítménybe. Remélték, hogy a strand nemcsak az építkezés ideje alatt, de utána is sok munkaeőrt tudna foglalkoztatni.

Ahogy az egy rendes város tanácsában szokás, a kezdeti lendület után egyre többször voltak hallhatók az impozáns strandot ellenző hangok. A *Nagyvárad*i Napló 1933. március 23-i számában *Impozáns a strandfürdő terve, csak az a kérdés, lesz-e pénz a megvalósításra* címmel aggódó hangvételi cikk jelent meg. Arról írtak, hogy a tanácskozásokon már néhány elkeseredett összeszólalkozást is kiváltott a strand ügye. Dr. Pelle János azonban kitartott mellette, és nem hagyta vitákkal elintézni a kérdést. Topschall Vilmos városi mérnökkel együtt új tervet készített. Az említett cikk szerint az új terv valóban impozáns volt. A szabadfürdő kedvelőinek 250 méter hosszú, homokos, nyílt partrész állt volna rendelkezésükre, míg bent három medence és egy hullámfürdő, egy gyermekmedence és egy másik, a sportolók részére fenntartott medence várta volna a közönséget. A gyermekmedencét homok és játszóterület vette volna körül, a sportmedence köré lelátót terveztek. A tervek szerint vadregényes liget, víkendházak, kávéház, nyitott és zárt teraszú vendéglő és 1500 fürdőkabin várja majd a szórakozni vágyókat. Mindezt a Bunyitay ligetbe,

a város telkére tervezték úgy felépítve, hogy idővel nagyobbítható legyen.

Ennek a tervnek a megvalósítása akkori pénzben ötmillió lejbe került volna, „ami nem sok – írja a lap –, hisz valószínű, hogy a strand jövedelme hamarosan behozná a befektetést. A baj azonban ott van, hogy a város jelenleg még a hitelezőit sem tudja rendesen kifizetni, a népkönyha szegényei csak a jó Isten jóvoltából kapnak még ebédet, mert a város bizony értük sem fizet. És hol van még a többi tartozás, amelyek úgy szorítják a város pénztárának nyakát, hogy egy gyöngébb magánpénztár már rég kilehelte volna tőle a lelkét?” Hozzáteszi még a cikkíró, hogy igen, a terv valóban impozáns, és vétek is lenne nem megvalósítani, ha nem is másképpen, mint apránként, részlegenként, évente haladva, esetleg a város polgárainak anyagi hozzájárulásával, hozzáadva a strandbevételeket. Lassan építkezve, és így valóra válhatna a teljes terv.

Pár nappal később újra fellángolt a vita a választmány ülésén, persze megint a strand helyéről. Újra elővetették az összes tervet. A *Bunyitay ligetben lesz az új strand – ha lesz* címmel tudósított az újság. Megint erőre kapott azoknak a hangja, akik csak a liget belsejében látták volna szívesen a strandot, ahol csupán medencékben lett volna fürdés. Azok is újra vitába szálltak, akik a gátakhoz építették volna a strandot, végül újra megvitatták a Pelle és Topschall által készített tervet, amely szabad strandot is tartalmazott a folyó partján. A választmány végül úgy döntött, hogy másnap mindhárom helyszínre kiszállnak, megvizsgálják azokat, és utána határoznak. Ez meg is történt, és a döntés az lett,

Dr PELLE JÁNOS

hogy a strandnak szabadfürdőzésre alkalmas partszakaszra is szüksége van, így hát a Pelle-féle tervet hagyták jóvá azzal a kikötéssel, hogy a Sebes-Körös szemben lévő partszakaszának elhanyagoltságát mindenképp orvosolni kell.

A döntés megszületett. A terv elfogadva. Az előkészítő munkálatok készen voltak, hozzá lehetett kezdeni a strand építéséhez, ami fürdővárossá hivatott emelni Nagyváradot.

Tervet készíteni, helyet kijelölni ingyen is lehet, de az építkezéshez pénz kell, nagyon sok pénz. Erről azonban fentebb már esett szó.

Teltek a napok, és a grandiózus tervnek egyre több ellenzője lett, sőt a sajtó is egyre több érvet sorakoztatott fel a strandfürdő megépítése ellen. Az egyik ilyen érv az volt, amit már említettünk, jelesül a város adósságállománya, amely már amúgy is képtelen volt törleszteni a gazdasági osztály. A strand pedig ahelyett, hogy némi pénzt hozna

a város kasszájába, még elvett volna, az pedig, hogy a közönség magasabb belépti díjat fizessen, egyszerűen lehetetlen lett volna azokban az eléggé ingés időkben. Aki többet akart fizetni, az kiment Félix- vagy Püspökfürdőre, és a kirándulás mellett még termálvízben is fürödhetett ráadásként. Tehát az a helyzet – mondták az ellenzők –, hogy már az építés első feltétele sem valósul meg, mégpedig az, hogy kis befektetéssel és alacsony fenntartási költségekkel készüljön el a létesítmény, hogy ezáltal a közönség olcsó, de kellemes strandhoz jusson. Az ellenzők másik érve az volt, hogy minek egy olyan városnak mesterséges strand, ahol a közönség már talált egy kitűnő, természetes strandot is. Tehát ha már strandot csinálnak, legyen az ott kialakítva, ahol a közönség már eleve elhelyezte, a Pankolits-uszoda helyén vagy a gátaknál, a Körös másik partján. Ezeknek a javaslatoknak meg az volt a hátrányuk, hogy a gátakhoz nem vitt út, ott nincs elegendő hely, ráadásul nagyon sokba kerülne a terület kisajátítása.

Ekkor valaki azt javasolta, hogy mivel a Kolozsvári utcát úgyis rendbe kellene hozni, egyúttal csak egy kis utcát kellene nyitni a partra, s ezzel az útkérdés is meg lenne oldva. A közönség a kisajátítás kérdését is megoldotta, egy olvasói levélben. Eszerint legyen strand kerítés nélkül, anélkül, hogy sokba kerülne, úgy, hogy a város is keressen. Rendezni kell a partot, ki kell jelölni a mély és sekély partszakaszt, és építeni kell egy kabinsort, a kabinsor pedig a város kezelésében legyen. A levélíró még a tarifákra is javaslatot tett. A kabin bérleti díja legyen 10 lej, ahogy a magánosoknál volt, és lehessen 2 lejért vetkőzni. Ha pedig ezek a kabinok tiszta

és rendezett kabinsort alkotnak majd, akkor a közönség is szívesen használja őket, és a jövedelem is megnő.

Ahogy az már lenni szokott, sok vita és küzdelem után a strand ügye elérkezett oda, ahova általában minden akció vagy javaslat elérkezik, a bürokrácia karmaiba. Teltek a napok, a hetek, sőt már a hónapok is, és jó darabig csend volt a strand körül. Legalábbis a sajtóban. Azért a választmányban biztosan foglalkoztak vele, mérlegeltek, számolgattak, azonban a városi költségvetést szorongató adósságok miatt nem tudták eldönteni, hogy kezdjenek-e hozzá a munkálatokhoz, vagy ne. Aztán a *Nagyvárad*i Napló június 9-én megjelent számából megtudjuk, hogy elkészült az uszoda új szerződése. Nem, nem az újé, hanem a régi, Pankolits-féle uszodáé.

A cikkből elsősorban az derül ki, hogy az 1933-as szezonban nem adja bérbe a város a tulajdonában lévő területen álló uszodát Pankolitsnak, hanem saját kezelésbe veszi, egy jegy ára pedig 12 lej lesz. A berendezésért és a strand területén lévő épületekért, amelyek Pankolits tulajdonában vannak, fizetnek húszezer lej bérleti díjat. A strandot szerződéssel Pankolits vezeti,

és ő veszi fel a szükséges személyzetet is. Ezért ő fizetesként a bevétel, vagyis a jövedelem 75 százalékát kapja. Minden költség a jövedelemből fizetendő, mind a karbantartás, mind a személyzet fizetése, a város pedig a nettó jövedelem 25 százalékát kapja. Pankolits érvényesítheti a strand területén italmérési és trafikjogát, de az ebből származó tiszta jövedelem egynegyede szintén a város kasszájába fizetendő. Két kategóriájú bérletet kreáltak, mégpedig az egész szezonra: munkásoknak és közalkalmazottaknak 250, mindenki másnak 400 lejes árban. A napijegyeket a városháza adja ki, ezekkel a főpénztáros, akit szintén a polgármester nevez ki, tizenöt naponként köteles elszámolni. Amint az a cikkből kiderül, a szerződést a választmány és Pankolits is elfogadta. „Az uszoda ezek mellett a feltételek mellett, alkalmas időben azonnal megnyílik” – zárul a cikk.

Ami a felépítendő új, városi strandot illeti, sok víz fog még lefolyni a Sebes-Körösön, amíg az, majd valamikor 1936-ban, tényleg megépül a Bunyitay liget végében. De az már egy újabb írás témája lesz.

Farkas László

Színes lapok Várad múltjából

Sok-sok kutatással eltöltött óra, a korszak iránti kifogyhatatlan érdeklődés és a felfedezett érdekességek megosztásának önzetlen vágya öltött kézzelfogható formát Farkas László első kötetének alakjában. A *Történetek a régi Nagyváradról* címet viselő kiadvány helytörténeti írásokat foglal magában, amelyek zömmel a XIX. század végi, XX. század eleji helyi sajtóban publikált cikkek alapján születtek az elmúlt tíz évben, s jó részük megjelent a váradi lapokban, köztük folyóiratunk hasábjain.

Kordokumentumként is tekinthetünk a kötetre, egyúttal azonban a szerzőről is megtudhatjuk belőle, hogy mindenekelőtt nagyon szereti szülővárosát, kíváncsi annak múltjára – nem csupán a történelmi jelentőségű, politikai események okozta változásokra, hanem mindennapjaira, a lakóira –, van véleménye a mai állapotokról, és mindezt könnyed stílusban, sokszor humorral átszőve, természetes közvetlenséggel tudja megosztani az olvasókkal.

Amint előszavában közreadja, Farkas Lászlót elsősorban a néhai Péter I. Zoltán helytörténeti írásai, kötetei indították arra, hogy maga is papírra vesse a megyei könyvtár napilapgyűjteményeiben fellelt gyöngyszemeket. Emellett a kötet köszönetnyilvánításában a néhai Jósza Piroska és Kordics Imre, továbbá Tavaszai Hajnal, Dukrét

Géza, Fleisz János, Kupán Árpád munkáit is megemlíti. A november 21-én a Lorántffy Zsuzsanna Református Egyházi Központ múzeumtermét zsúfolásig megtöltő hallgatóság előtt megtartott könyvbemutatón bővebben is kifejtette, hogy a város iránti szeretetét még gyermekkorában táplálta belé apai nagyapja, aki 13 éves korában, 1900-ban, szolgálni került be Váradra Szalacsról. A nagyapával megélt séták, az általa mesélt háborús történetek észrevétlenül váltak Farkas László személyiségének részévé, s maga

is nagypapa korba kerülve adhatja most e kötetben tovább ismereteit az érdeklődőknek. Hozzátette azonban, ő lelkes amatőrnek tartja magát, s nem is akar több lenni.

A könyvbemutatón Nagy József Barnának, a szervező Magyar Polgári Egyesület vezetőjének kérdésére elismerte, szívesen élt volna a múlt század elejének Nagyváradján, az akkor pezsgő, fejlődő városban, amelyet az élénk kulturális és gazdasági élet mellett meglátása szerint az emberek tartása, egyenes gerince is jellemzett. Folyóiratunk állandó munkatársa az általa jegyzett cikkekből összeválogatott kötetben számtalan bizonyítékát adja annak, hogy a „boldog békeidők” nem csupán legenda. Például a *Nagyvárad Cégjegyzéke* alapján készült összefoglalókból képet kaphatunk a korszak prosperáló bankjairól, a jelentős kereskedelmi vállalatairól, azok alapítói-ról és működtetőiről, továbbá a számos nyomdáról és különféle kiadványaikról.

Ahogy a forrásként használt korabeli napilapok – a *Szabadság*, a *Nagyvárad* és a *Nagyvárad Napló* – változatos témájú írásokat tartalmaznak, úgy a kötet is számos területet érint az irodalomtól a közművesítésen át a sportig. A válogatás pedig széles korszakot, több mint hét évtizedet ölel fel: 1872-től 1947-ig terjedően datáltak a feldolgozott korabeli újságcikkek. Ízelítőként álljon itt néhány téma: a városi ivóvízellátás, rómiáffer, a két ország bajnokságát is megnyerő NAC futballcsapat franciaországi turnéja, az 1919-es román hatalomátvétel, Dayka Margit és Gróf László életének több jelentős momentuma, postatörténet, kórházátadás és árvíz, császári vizit vagy a premontrei rend

vagyonának átjátszása a román állam javára. Megkerülhetetlen egy Várad-dal foglalkozó műben Ady Endre személye; az ő alakját, emlékezetét több írás is felidézi, az egyik például egy beszélgetés Goga Oktáviánnal (sic!). Csendes, elmúlást felidéző sétat tehetünk az egykori Olaszi temetőben, és rohanó korszakunkban elgondolkodhatunk a tanács megfontoltságán, miszerint hároméves haladékat is elfogadtak ahhoz, hogy Feszty Árpád megfesse a megyeháza dísztermének falára azt a jelenetet, amely Árpád vezér fiának, Zsoltnak Ménmarót fejedelem lányával tartott kézfogóját ábrázolja. A millennium helyett 1899. március 15-én felavatott festményt 1920-ban eltávolították, s azóta megsemmisült.

Ilyen, az eltelt századok, évtizedek során az enyészeté lett tárgyakká, épületekké, embereké, a hajdani város lelkét, szellemiségét jelképező létesítményeknek, intézményeknek, el-

nevezéseknek is emléket állít a könyv. Hiába nem jelzi már cégtábla a Fő utcai homlokzatokon, hogy Japport cukrászda vagy Steiner pékség, a valódi váradiaknak ezek nyújtanak biztos tájékoztató pontot – éljenek ma akár Velencén, akár Chicagóban.

Végig lehet olvasni a kötetet folyamatosan, de talán nem tévedek, ha azt jósolom, az olvasók a kezük ügyében hagyják majd a könyvet, hogy bármikor felfrissíthessék ismereteiket, ha városi sétáik során megakad a szemük egy-egy épületen, vagy beszélgetések alkalmával felmerül egy-egy régmúlt esemény. Az ízléses kiállítású könyv egyébként a Voiticsek házaspár által működtetett Litera Print kiadó gondozásában jelent meg, s valóban tükrözi a gondos szakmai munkát. A borító és a kötetben található 16 grafika Holló Barna képzőművész munkája.

A könyvbemutatón a Sola Fide Keresztyén Kulturális Csoport tagjainak – Thurzó Sándor József (brácsa), Boros Beatrice (ének, szintetizátor), Fórián Andrea – zenés-verses összeállítása teremtett nosztalgikus hangulatot. A közönség nagy érdeklődéssel fogadta a kiadványt, mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy az elsőre ki nyomtatott példányok mind elfogytak, ezért utánnymásra lesz szükség.

Azt tartják, a napilapos cikkek mulandók, másnap már senkit sem érdekelnek. De száz, százhusz év, másfél század elmúltával értékük mégis megmutatkozik. A foszló, porló újságlapok közül kiemelt gyöngyszemekben egy korszak tükröződik, sorba fűzve őket Farkas László maradandó értéket alkotott.

Máté Zsófia

Izmos történet a női testépítés világáról

Szelíd filmkritika

A *Szelíd* című 2022-es alkotás elsősorban azzal hívta fel magára a figyelmet, hogy az első magyar filmként beválogatták a Sundance Filmfesztivál versenyprogramjába, mely fesztivál az Amerikai Egyesült Államok, egyben a világ legnevesebb független filmes szemléje. Másodsorban a (női) testépítéssel mint sporttal nem igazán foglalkoznak a filmesek.

Az utóbbi időben igencsak megszorodtak a testtel foglalkozó filmalkotások (*Nyers, Titán, A jövő bűnei*), illetve Hajdu Szabolcs által megismerhettük az élsport viszontagságait (*Fehér tenyér*). A *Szelíd* mindkét műfajba besorolható. A film két rendezője közül Csujá László a 2018-as *Virágvölgy* című drámával debütált, míg Nemes Annának ez az első munkája.

A főszereplő, Edina (Csonka Eszter) profi testépítő, párjával és edzőjével, Ádámmal (Túros György) készülnek a női testépítő-világbajnokságra. (A két szereplő a való életben is testépítő, amatőr színészként szerepelnek a filmben.) A bonyodalom akkor kezdődik, amikor megvonják tőlük az anyagi támogatást, hőseinknek azonban gyorsan kell rengeteg pénzt szerezniük. Edina fontos döntést hoz, escort lánynak áll, ugyanis akadnak olyan fetisisták, akik óriási összegeket fizetnek azért, hogy izmos hölgyekkel lehessenek.

Aligha nyerhetett bárki ennyire részletes betekintést a testépítés viszontagságos világába, s azért is bátor húzás a film készítőitől ez a témaválasztás, mert az emberek alapvetően előítélettel tekintenek e világra, főleg ha az illető nő (miért teszi ezt magával, ez nem szép, elvesznek a női vonások stb.), de a *Szelíd* nagyon jó érzékkel ábrázolja, hogy mekkora áldozatokat és elhivatottságot kíván ez az életmód. Darren Aronofsky *A pankrátor* című alkotása juthat az eszébe a nézőnek a *Szelídet* látva. A két film témaválasztása, alapkönfliktusa és hangulata igencsak hasonló, mindkét mű főszereplője egy szeretetét, elnyomott ember.

Edina testi tünetei akkor kezdődnek, amikor elkezdi meghasonulni korábbi önmagával. Csonka Eszter tökéletes választás volt a szerepre; érződik, hogy nem profi színész, viszont van a tekintetében valami kétségbeesés és szomoruság, így amikor néha mosolyog, az óriási súlyt kap.

Életének állandó része az abúzus. Maga alá temetik a családi elvárások, az agresszív, saját álmát megvalósítani kívánó élettársa, illetve a sportág is. Ennek nyomán teljesen eltűnik a személyisége, képtelen megélni a nőiséget. A lázadás apró mozzanatokkal kezdődik: nem tartja be a diétát, csokit eszik edzés közben, éjszaka a ma-

radék falatokat nyalja le a tányérról. Az escortos munkája során az útjába kerülő, alávetettségre vágyó férfiak párhuzamba állíthatók főszereplőnkkel – ők pontosan azt keresik, ami a nő egész életét jellemzi, míg Edina életében először tapasztalhatja meg annak a délibábját, hogy tőle függenek, s nem ő függ valakitől. A film azonban ahelyett, hogy bátran állna bele ezen állításokba, abszurd humor-

ral veszi el egyes jelenetek súlyát, és sokkal inkább a személyes drámára koncentrál.

A *Szelíd* érdekes műfaji keverék, különleges és elgondolkodtató, hamisítatlan szerzői film. Ha másért nem is, az izgalmas szubzsáner és a felvetett témák miatt mindenképpen érdemes megnézni.

Lencar Péter

Lépcsők a mennybe, avagy dalok és emlékenekarok

Több emlékenekar is koncertezett ebben az esztendőben Nagyváradon. Igencsak jó koncertélményeket lehetett begyűjteni. A veszprémi Led Zeppelin Session idén két alkalommal is játszott a városban: májusban és októberben. Mindkét koncertnek a Moszkva Kávézó pinceklubja volt a színhelye. Mindkettő csuda jó élmény volt Zep-rajongóknak és leendő Zep-kedvelőknek. Az emlékenekarról a frontembert, Dávid Roland énekest, előadóművészt, dalszerzőt kérdeztük a második koncert után. Mindezeknek apropóján kicsit eltöprengtem a tribute zenekarok tevékenységének mibenlétéről, lényegéről, fölöttébb hasznos voltáról. Hogy miért jók a különféle tribute koncertek? Egyfelől érdemes és élmény meghallgatni élőben játszva valamely kedvenc együttesünk ismert és kevésbé ismert dalait, másrészt új rajongókat lehet egy-egy hajdani vagy jelenleg is muzsikáló legendás banda bűvkörébe vonni.

A váradiak mostanság sok remek tribute koncertnek örvehdhettek. A Moszkva kávézóban például muzsikált az AB/CD, a Dust N' Bones, a Station U2 Tribute Band, a Feuer Frei Rammstein Tribute, decemberben pedig az első romániai Metallica tribute banda, a Masterpiece csap a húrok közé

a pinceklubban. A vár belső udvarán még nyár elején a Speak Floyd játszott kifinomult Pink Floyd-muzsikát a Szent László Napokon. No, és amint már említettem, kétszer is a Moszkva vendége volt a Led Zeppelin Session. Egyik esetben sem pusztán technikás utánpótlásról, ügyes másolásról van szó, hanem arról, hogy a tribute együttesek tagjai, zenészei, frontemberei szívüket-lelküket, tudásukat, szeretetüket beleadják a muzsikálásba.

Nem kell különösebb indoklás arra, hogy miért varázsolódik el valaki a Led Zeppelintől, hogy miért sétálnánk föl a mennybe vagy akárhová bármely grádicsra azért, hogy meghallgassunk olyan dalokat, mint a *Black Dog*, a *Whole Lotta Love*, a *Stairway to Heaven*, a *Babe, I'm Gonna Leave You*, a *Living Loving Maid*. Emlékszem, milyen boldog voltam, amikor tizenévesen kaptam egy Led Zeppelin-kalózkazettát, rajta a *Physical Graffiti* című albummal. Ez szerettette meg velem a Led Zeppelint. Szerelem volt első hallásra... Aztán jöhetett sorra szépen a többi lemez anyaga is.

Göbolyos N. László *Led Zeppelin, avagy Lépcsők a mennybe* című könyvében ekként fogalmazott: „Miért volt alapbanda a Zep? A négy muzsikos a legjobb pillanatban lépett ki a rock

színpadára. (...) Továbbépítette a gitárhősök világát, de alaposan újrafogalmazta azt. A Zep négy tagja tökéletesen kiegészítette egymást: volt egy virtuóz gitárosuk, Jimmy Page. Egy karizmatikus fellépésű, egyéni hangú, káprázatos hangterjedelmű énekesük, Robert Plant, aki megjelenésével igazi férfias szexualitást árasztott. Volt egy komoly, csendes, alapos basszusgitáros-orgonistájuk, John Paul Jones, akit semmi más nem érdekelt, csak az, hogy jól szóljon a zene. És egy bolondos dobosuk, John Bonham, aki önfejű játékkal a Zep különös töredezettségét adta. (...) a Zep megjelenése mind lemezen, mind élőben »esemény« volt. A Led Zeppelin teremtette meg a Woodstock utáni megakontcerteket. Hatalmas hangerő, óriási stadionok, többórás izzó zene. (...) A Zep hatása felmérhetetlen a metálra: valószínű, hogy sem az

AC/DC, sem a Van Halen, de még az Iron Maiden sem született volna meg a Zep nélkül.”

A veszprémi srácoknak volt miből válogatniuk. A Led Zeppelin Session együttes – kisebb-nagyobb megszakításokkal – több mint két évtizede foglalkozik rendkívüli gondossággal ezzel a hatalmas zenei örökséggel, sokszor bátran hozzányúlva a szerzeményekhez, úgy változtatva rajtuk, ahogyan azt maga a Zep is tenné vagy tehetne volna. Apró zenei utalások, váratlan fordulatok teszik még izgalmasabbá koncertjeiket. A zenekar tagjai: Dávid Roland – ének; Nagy Gergely – gitár; Kéri Kolos – basszusgitár; Tatai Tamás – dob. Kellő szakmai alázattal, a Zep iránti nagy-nagy szeretettel muzsikálnak. Mindeközben karizmatikusságból, virtuozitásból, bolondosságból sincs hiány. Mindkét váradi buli ma-

gával ragadó volt. A fiúk a Sessionből hozták magukkal és kiválóan, szenvedélyesen jelenítették meg az eredeti Led Zeppelin-életérzést, -életstílust, -hangulatot és -hangzást, hozzáteve saját tehetségüket, tudásukat. Volt mindenféle: főleg pörgős, vérpezsdítő zeneszámok, mindemellett elmélyülés és líraiság, révülős-szédülős dalok. A közönség soraiban olyan fiatal is volt, aki a buli után csillogó szemmel mondta: eddig nem különösebben rajongott a Zepért, csupán az élő zene miatt jött el az estre, de ezután sűrűbben fog hallgatni Led Zeppelint, igyekszik jobban megismerni a zenei világát.

A második koncert után Dávid Rolandot kérdeztem arról, hogyan is kerültek a Led Zeppelin bővületébe. Baráti társaságként alakult a zenekar. Játsoztak mindenféle zenét, sajátot is. Tanulmányok s más effélék miatt egy idő után kicsikét szétszéledtek. Aztán adódott egy lehetőség. A zenekar egyik korábbi tagja, aki Németországba költözött, meghívta a csapatot, hogy játsszanak nála. Ez 2001 körül történt. „Arra gondoltunk, hogy mivel mindannyian szeretjük a Led Zeppelin muzsikáját, készítsünk egy komplex műsort. Onnantól kezdve két-három éven keresztül rendszeresen játszottunk. Háromhavonta jártunk ki Németországba különféle helyszínekre. Fantasztikus élmény volt, hogy mennyire megszerették az emberek ezt a muzsikát. Annak ellenére, hogy a 2000-es évek elején inkább a diszkó- meg a rave és más elektronikus zenének volt igazából táptalaja, nagyon jó fogadtatásban részesültünk. És megmaradt ez a rengeteg nagyszerű élmény, emlék nekünk. Sok-sok viszontagság után a 2010-es évek kö-

zépén elkezdtünk újból turnézgatni. Váradra is eljutottunk idén kétszer, ami csuda jó élmény volt számunkra. A zenekar zöme Balaton-parti, Veszprémből és környékéről érkezünk. Nekünk ez egy igazi történelmi kirándulás is volt.”

A járvány annyiban érintette a Sessiont, hogy 2020-ban jóval visszafogottabbá vált a koncertszervezés. „Viszont azt tapasztaljuk, azóta mindenhol hatalmas energiák szabadultak fel, egyre többen és többen tudnak zenélni, egyre bátrabban alakulnak ki újból közösségek, és igénylik ezt a fajta muzsikát. Csak pozitívan tudok az azóta eltelt időszakról beszélni.”

A Led Zeppelin zenei anyaga, életműve nagyon gazdag, sokszínű. Hogy miként állítják össze egy-egy koncert repertoárját, ezzel kapcsolatban Dávid Roland elmondta: „Sok mindentől függ. Van az együttesnek egy ötödik tagja is, a billentyűs, ő nem mindig tart velünk. Nagyszerű dalok születtek billentyűs hangszereléssel is, ilyen például a *Kashmir*, a *No Quarter*, ezek az igazán progresszív dalok. Szoktunk csinálni akusztikus zenei blokkokat is, ezek nagyon bensőségesek, meghitt hangulatúak, egy szál gitárral, mandolinkísérettel. Más alkalmakkor meg olyat hozunk össze, mint amit ma este itt Váradon, amolyan igazi rockos, ereszd el a hajamat típusú koncertet tart a zenekar. Ezt nem lehet megunni, hiszen annyifajta lehetőség van ebben a csodálatos Led Zeppelin-muzsikában, hogy igyekszünk minél jobban kiaknázni.”

A tervek, további fellépések is szóba kerültek: „Jó lenne visszamenni külföldre, úgy értem, Nyugatra, Németországba. Azt tapasztaltuk: ott

sokkal nehezebben olvad a jég. A szabályok nehezebben oldódnak, mint kicsivel keletebbre. Alkalmazkodunk a helyzethez. Minél többször szeretnénk játszani Magyarországon is, meg persze visszatérnénk olyan helyekre, mint Nagyváradon a Moszkva kávézó.”

Végezetül még egy-két érdekesség a sok közül a Zepről, ugyancsak Göbolyös N. László rocktörténeti könyvéből. Plant hangjáról az egyik legérdekesebb jellemzést egy Mark Voger nevű amerikai újságíró írta. Így hangzik: „Robert Plant elkínzott sziréna-jajveszékelése valóssá és kézzelfoghatóvá tette minden férfi fájdalmát, aki

valaha átélte az asszonyi gonoszságot.” E mondatot a *Babe, I’m Gonna Leave You* ihlette.

Továbbá: „A Stairway-nél Page a Beatles *Something* című dalának első két hangjára próbált variációkat különböző hangnemekben. Az ihletet az adta, hogy George Harrison, a dal szerzője felrótta nekik, hogy nincsenek igazi balladáik...” No, hát így (is) születnek remekművek, mondhatnók.

Kellenek tehát a mindenféle jóféle zenei kalandok eredeti dalokkal és emlékenekarokkal is.

Tóth Hajnal

Minden a helyén a Körösvidéki Múzeumban

Október közepén nyitották meg az egykori Nagyváradi Magyar Királyi Honvéd Hadapródiskolában a harmadik emeleten a Körösvidéki Múzeum néprajzi részlegét, ezzel befejeződött az új múzeumi székhely kialakításának és a közgyűjtemény költöztetésének 16 éves története. Alább időrendben és a teljesség igénye nélkül idézzük fel a legfontosabb állomásokat, hiszen – leg-

alábbis nagyváradi viszonylatban – a leglassúbb felújítás és költöztetés rekordját kétségtelenül a múzeum tartja.

Fiatalabb olvasóink nem is emlékezhetnek arra, hogy a Körösvidéki Múzeum a barokk palotában is működött, pedig ott 1971. január 17-én nyitotta meg kapuit a közgyűjtemény. A római katolikus egyház 1996-ban igényelte vissza az egykori bécsi császári

A Körösvidéki Múzeum jelenlegi székhelye

építész, Franz Anton Hillebrandt tervei alapján 1761 és 1777 között, Patachich Ádám püspöksége idején emelt főpapi székhelyet. Az ingatlan tulajdonjogát nyolc év pereskedés után, 2004-ben kapta vissza a római katolikus egyház. Ekkor a múzeum ötéves haladékokat kapott a kiköltözésre...

A közgyűjteményt fenntartó Bihar Megyei Tanács honlapja szerint 2006. január 3-án szüntették meg a múzeumlátogatást a barokk palotában; akkor mindössze a képzőművészeti részleg szervezett tárlatokat ott. A megyei önkormányzat a korabeli hírek szerint azelőtt fél évvel már megkapta a belügyminisztériumtól a Rulikowski úton sorakozó egykori kaszárnyaépületeket és velük többhektárnyi telket (az erről szóló kormányhatározat a *Hivatalos Közlöny* 619. számában, 2005. július 15-én jelent meg), itt a többi között a kataszteri hivatal és a munkaügyi felügyelőség talált új székhelyre. Szomszédságukba, az egykori tiszti étkezde átalakítása, kibővítése révén, a megyei könyvtár is új székhelyre költözhetett (a tékának a Szent László téren álló görögkatolikus püspöki palotából kellett költöznie szintén azért, mert az egyház visszaigényelte s -kapta az épületet), a hadapródiskola felújítása azonban meglehetősen hosszadalmasra és kalandosra sikeredett.

A korabeli magyar és román nyelvű sajtóforrások szerint 2006-ban már dolgoztak a hadapródiskola fedélszerkezetén. Egy másik forrás szerint a megyei önkormányzat 2008-ban jóváhagyta a 24 millió euró értékű felújítást, a beruházást elnyerő cég – egy újabb forrás szerint – 2009-ben kezdte el az akkor 14 hónapig tartónak tervezett munkálatot. A lendület nem tartott sokáig, a hírek valamivel később már arról szólnak, hogy a felek közötti nézeteltérés miatt 2010. június 30-tól nem dolgoznak az akkorra 83 százalékban elkészült felújításon. A 2010-es leállást viták és vádaskodások, perek, közbeszerzési eljárások követték, felmerült az az ötlet is, hogy a várba költöztessék a Körösvidéki Múzeumot (ott később városi múzeumot hoztak létre, ezt tavaly adminisztratív úton összevonták a Körösvidékivel).

A hadapródiskola felújítása végül hat évvel később, 2016 augusztusában folytatódott. Az első tárlatokat az új székhelyen 2017 májusában, a múzeumok éjszakáján nyitották meg, majd idén októberig fokozatosan rendezték be az állandó kiállításokat, nyitották meg az újabb és újabb részlegeket, amelyeket egyebek mellett határon átvélő pályázatok segítségével rendeztek be.

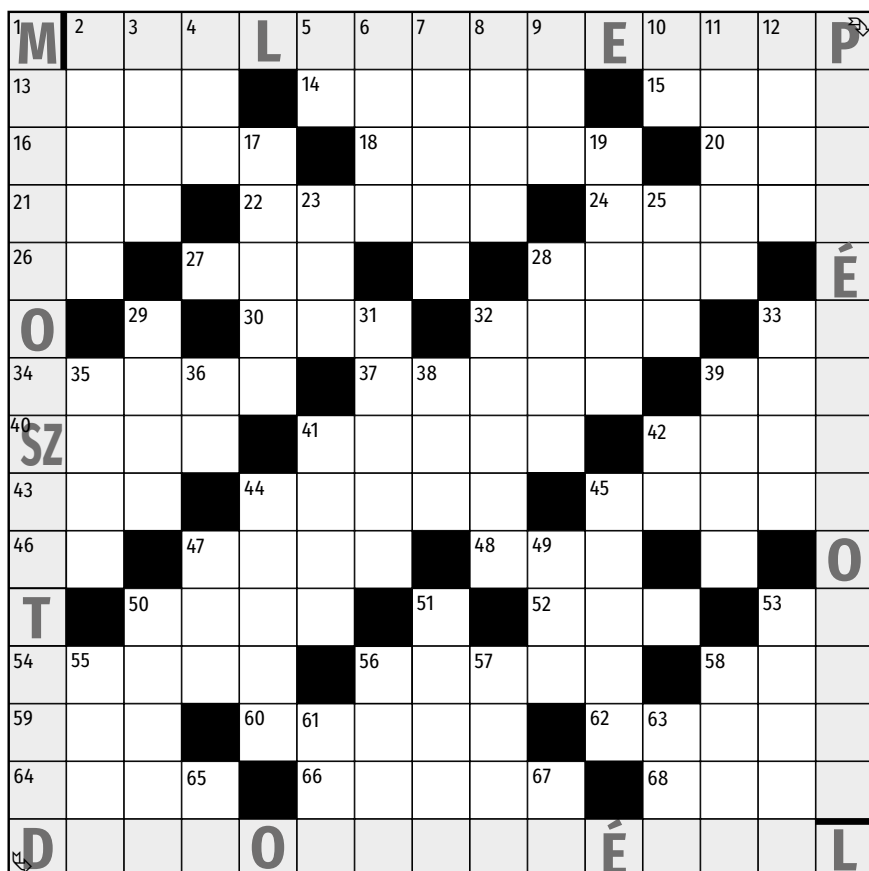
Fried Noémi Lujza

Démokritosz gondolata

Az ókori görög filozófus egyik gondolatát idézzük a rejtvényben a **vízszintes 2.** és a **függőleges 1.** alatt.

VÍZSZINTES: 13. ... herceg – Borogyin operája. 14. Külső magtartás. 15. Színházi alkalmazott. 16. Amerikai színész (Nick). 18. Látomás. 20. A bróm és a kálium vegyjele. 21. Mátra része! 22. Olasz mesterhegedű. 24. Maurice ... – francia író (1918–2009). 26. Feltéve. 27. Járom. 28. Politikus, „a haza bölcse” (Ferenc).

30. A lom ikerszava. 32. Díszkert. 33. Azonos római számok. 34. Hajszín. 37. Papagájfaj. 39. Sütemény töltelke. 40. Sebészkés. 41. Nagyszülő. 42. Írásjegy. 43. Ilyen társ is van. 44. Afrikai csavart szarvú antilop – névelővel. 45. Gyomlál. 46. Ugyanaz (röv.). 47. Heveny. 48. Szélesre nyit. 50. Tüzet éleszt. 52. Tréfás színpadi ötlet (angolul). 53. Sálvégek! 54. Német apa. 56. Párkánynál ömlik a Dunába. 58. Amely páratlan betűi. 59. Ez a hal nem hal. 60. Olasz szerelem. 62. Irattartó.

64. A niobium és a neon vegyjele. 66. Olasz származású francia nyelvű belga énekes. 68. Nobel-díjas német fizikus (Max, 1882–1970).

FÜGGŐLEGES: 2. Piactér az antik görög városokban. 3. Francia író (Émile). 4. Felfog. 5. Kemencében van! 6. El. 7. Frissítő. 8. Orrocska. 9. Energia páros betűi. 10. Post scriptum – rövid. 11. Antilopbőrt utánzó bőr. 12. Előtag, mezőgazdasággal való kapcsolatra utal. 17. Az USA tízdolláros aranypénze (EAGLE). 19. Folyó Lengyelországban. 23. Friss (újság). 25. Állatövi jegy. 28. Szemcsés örlemény. 29. Megtásítja. 31. Kihalt állat. 32. Gyapotfonal. 33. Az Igaz Szó helyébe lépő folyóirat. 35. Az utolsó magyar királyné (1892–1989). 36. Fecskefarok! 38. Radián – rövid. 39. Előtag, középső helyre utal. 41. Szabó Magda regénye. 42. A -be párja. 44. Kuroszava japán filmrendező személyneve. 45. Tömegmértékegység. 47. Részben azeri! 49. Török tiszti rang. 50. Angol énekes, gitáros, dalszerző. 51. Az elektromos kapacitás egysége.

ge. 53. Takarítóeszköz. 55. Apát. 56. Vízimadár. 57. San ... – kikötőváros Észak-Olaszországban. 58. Hálót szövő állat – névelővel. 61. Növényi termés. 63. Tabló közepe! 65. Kefedarab! 67. Cin.

Barabás Zsuzsa

A helyes megfejtést beküldők között 3 hónapos Várad-előfizetést sorsolunk ki! A megfejtést postán vagy e-mailben juttathatják el szerkesztőségünk címére: Várad folyóirat, 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; biharmegye@gmail.com. Kérjük, tüntessék fel a nevüket és a pontos lakcímüket! Beküldési határidő: **december 30.** Novemberi rejtvényünk (*Jules Renard mondta*) helyes megfejtése: „Az emberek egyenlőnek születnek. De másnap már nem azok.” Háromhavi előfizetést nyert: **Oláh Enikő (Micske).**

FIZESSEN ELŐ FOLYÓIRATUNKRA!

A VÁRAD előfizetési díja: 3 hónapra 25 lej, 6 hónapra 50 lej, 1 évre 100 lej. A lap előfizethető a Gheorghe Șincai Megyei Könyvtár pénztárában készpénzzel vagy postán pénzesutalvánnyal (mandat postal) az „Abonament Várad” megjegyzésnek a feltüntetésével: Biblioteca Județeană „Gheorghe Șincai” Oradea; CUI 4687188; Cod IBAN: RO66TREZ07621G330800XXXX, Trezoreria Oradea. Az előfizetők a lapot postán kapják meg, ezért kérjük, a nevet és a pontos lakcímet tudassák szerkesztőségünkkel személyesen, telefonon vagy elektronikus postán a következő elérhetőségeken: Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, II. em. 7. ajtó; telefon: 0259/431–257, 116-os mellék; 0725/944–958; postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; e-mail: biharmegye@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com.

Lapszámunk szerzői

ANA BLANDIANA (sz. Otilia Valeria Coman, Temesvár, 1942) Herder-díjas román költő, prózaíró, újságíró, esszéista, polgárjogi aktivista, az antikommunista emlékezetpolitika jeles képviselője néhai férjével, Romulus Rusan íróval együtt, a romániai PEN Club elnöke, a Román Akadémia külső tagja. Nagyváradon érettségizett, Kolozsváron szerzett bölcsészdiplomát, első verseskötete 1964-ben jelent meg, hosszú évekig nem publikálhatott a diktatúrában, önálló köteteinek száma két tucat fölötti, külföldön hatvannál is több kötete jelent meg, közel harminc nyelvre lefordítva.

FERENCZFI JÁNOS (Vásárosnamény, 1967) költő, író, szerkesztő, kereskedelmi, értékesítői munkából él Magyarországon, a '90-es években keresztény könnyűzenével és popkultúrával foglalkozó alapítványt vezetett. A 2000-es évek végétől a Fúzió, majd a Muzsikusz és a Közös Hang Rádióban irodalmi műsorokat készít, *A Hetedik* c. online irodalmi folyóirat alapítója (2016). Írt drámát, színpadi adaptációt, értekezéseket, verseket, regénye *A megvetettek napja* (Litera-Túra Kiadó, 2022).

KOVÁCS R. ANDREA (Budapest, 1974) író, szövegíró, a magyar fővárosban él. Ápolónőnek tanult, többszörös pályaelhagyó. 2008-ban kezdte lejegyezni saját történeteit. Sokat és sokfélét ír, két horror témájú novellája a Karcolat Irodalmi és Művészeti Tehetségkutató Egyesület 2011-ben megjelent *Pillantás*

a pokolba című antológiájában olvasható, az egyik a kötet címadója. A *Galaktika* magazinban is publikált, egy időben a lap kommunikációs munkatársaként dolgozott.

PÁPAY ZOLTÁN (Marosvásárhely, 1956) gépészmérnök, kisvállalkozó, népművelő, Nagyváradon él. Kötetei (2002 óta, magánkiadásban): *Sikerre, magyar!*, *Üzenet a mának*, *Egymásért*, *Magunkról*, *Hajnali gondolatok*, *Villanások*, *Keresztény történelmünk*.

SÜTŐ ÉVA (Érmihályfalva, 1960) író, újságíró, művelődésszervező, Temesváron érettségizett, először a *Lépcsők* (1980) című antológiában publikált, a rendszerváltás után a Bihar megyei sajtóban dolgozott. Kötetei: *Fohász a szigetekért* (2000), *Homokroögök* (2002), *Érmellék, szerelmem* (2013), *Érmelléki embermesék* (2016).

SZENTGYÖRGYI LÁSZLÓ (Erdőszentgyörgy, 1957) költő, újságíró, Marosvásárhelyen él. Kötetei: *Kételyek között* (versek, 2016), *A montevidéói lány* (tárcák, 2021).

TÓTH ÁGNES (Nagyvárad, 1946) újságíró, prózaíró, költő. 1990-től a *Bihari Napló*, 1994-től 2002-ig a *Duna Televízió* munkatársa. Több gyermekvers- és prózakötete jelent meg, *Csupabohócok* című bohózatát 1995-ben mutatta be a váradi bábszínház. Legújabb kötete: *Tündérálom* (gyermekversek, 2020).

1923

RÉGEN ÉS A KÖZELMÚLTBAN ● A régi képen a Garasos hidat látjuk, a datálás szerint 1923-ban, háttérben a Markovits–Mathéser-házzal és az olasz református templommal. A mostanában készült kép a mai Garasos hidat ábrázolja, amelynek hivatalos neve Értelmiségiek hídja. A fák már megnőttek, de fölöttük a túlparton kivehető a Markovits–Mathéser-ház teteje, és a jobb szélén, a legmagasabb nyárfa csúcsa mögött felsejlik az olasz református templom toronysisakjának dísz

Kép és szöveg: Farkas László

Ára 10 lej